

Supplement
Til Tredje Tome
af den
Danske Atlas
For Laalands Stift
Og Falster

Laalands Stifts naturlige Egenskaber.

(451) **Hvor er beliggende samt Længde og Bredde.** Laaland er et Eyland i det Baltiske Hav under Poli Høyde 54 Grad 41 Min; Dets Strekning imod Øster og Vester er i Længden 71 Miil, og i Breden $3\frac{1}{2}$ Miil. Vesten for ligger Langeland, som er skilt fra Laaland ved det imellem løbende store Belt tre Mile bred; Imod Østenn er Falster, som skilles derfra ved det imellem løbende Guldborg Sund; Imod Sønden, Fehmeren og de Meklenborgske Lande, som deler sig derfra ved Øster-Søen i en Bredde af 7 til 8 Mile; Imod Norden er Sielland, hvorimellem er det store Belt, som er fire Mile bred.

Inddeeling og Jurisdiction. Laaland er inddeelt i fire Herreder, som ere Musse-, Fugelse-, Sønder-, og Nørre-Herreder, hvilke atter inddeles i To Amter, nemlig Halsted-Closter, Aalholm og Maribo-Closter Amter, som alle staae under een amtmand, der tillige er Stift-Amtmand over Landet I Henseende til det Geistlige sorterer Laaland, saavelsom Falster under Biskopen over Fyens Stift, som hver Aar kommer til Landemodet, der for Laaland og Falster holdes i Mariboe Onsdagen efter 2 Søndag efter Trinitatis. Sammesteds holdes og Landsting for Laaland og Falster.

Til Halsted-Closter Amt hører de tvende vestlige Sønder- og Nørre-Herreder, og til Aalholm og Marieboe-Closter Amt hører de tvende østlige Musse- og Fugelse-Herreder, (452)

Naturlige Egenskaber. I Henseende til Landets naturlige Egenskaber, da findess i Atlas Daniae omstændelig anført pag. 236 om Grundens Frugtbarhed, pag. 238 om Luften, pag. 245 om ferske Søer, Fiorde, Øer og Holme, pag. 247 om Landets Bebyggelse og Jord-Arten, hvortil endnu kan fæyes: At siden Landet er overalt omgivet med Vand, saa har det tillige adskillige Øer under sig, som ligge dels inde i Landet, dels uden om Landet.

Fra Vesten er Landet indskaaren af Nakskous Fiord, som løber ind fra Beltet imellem Albuen og Taarsbye, og strekker sig i Øster 2 ¼ Miil; Fra Norden af Saxkiøbing Fiord, som løber ind fra Nordre Belt ved Orebyegaard, og strekker sig imod Sønden til Saxkiøbing ½ Miil, Ohnse Vig løber ind fra det Nordre Belt imellem Vindebye og Roelykke, og strekker sig i Sønder ¼ Miil. Strømme eller Aar bil Landets platte Skikkelse ey tillade, undtagen Hunds Aae, som udgyder sig af Mariboe Søe, og løber ned i Nordre Belt. Ved Mariboe, Vesterborg og Pederstrup ere ferske Søer; I øvrigt er Landets udvortes Skikkelse gandske plat og jevn foruden Bierge og Dale, som baade i udvortes Skikkelse samt indvortes Godhed og Frugtbarhed har vanslægtet fra det øvrige af Laaland; thi det er nesten overalt Bierge, Dale og Moser, og er tillige en mager og skarp Egn, da derimod det øvrige af Laaland er alt sammen frugtbar og velsignes Jord. Skov have Øster paa Landet til rigelig Fornødenhed, men paa Vester-Siden i Halsted Amt er der Mangel paa Skov. Jordens Frugtbarhed har forvoldet, at det meste Land er indtaget til Marker og Pløye-Land, saa at ganmdske lidet er udlagt til Græsning. Af denne Aarsag har Landet ingen udyrket Jord, som ligger ledig uden at bruges til Korn eller Græsning. Vel er der (453) nogle smaa Heder, som ikke dyrkes, men dog ikke flere eller større end den største Fornødenhed udfordrer til Creaturers Græsning, thi da alle Markerne der i Landet hver Aar pløyes, 1, 2 a 3 gange, og aktsaa ingen Baarer er eller kan være for Creaturer, saa en bemeldte Heder fornøden til bestandig Græsning for samme. Grunden overalt i Landet er meget sterk, sei og feed Leer, og desaarsag have der ingen Skade eller Besærlighed af Flyve-Sand. De smaa Øer, hvorpaa græsses, ere ved hver Sogn anførte.

Landets megen Pløyning og Producter, hvoraf Hvede og Erter ere de betydeligste, er udførlig afhandlet i Atlas Dan. pag. 248, saavel som og om Skove pag. 250, om Creaturerne oag. 251, om Fiskerie pag. 252, om Kiøbmands Vahre pag. 251, og om Indbyggernes Naturel pag. 253, hvorom intet mere vides at tillegge. De Laalandske Antiquiteter og Historiske Tildragelser er ligeledes ibid. Fra pag. 256 til 271 udførlig beskrevne.

I. Nørre-Herred i Halsted-Closter Amt i Laaland.

Nakskou en Kiøbstæd, som herefter beksrives, hvortil hører Abeltorphy, Krukholm, Pramholmgaard.

- 1) Branderslev Sogn (a) Brenderslev Bye, Lade-Gaards-Huuse, Hellenes, Christiansdahl Herre-Gaard. (454)
- 2) Sandbye Sogn, (b) Sandbye, Taarsbye, Reersnis, Kiøbeløv, Harpelunde, Høysmark, DSlotøe, Eenehøy, Lille-Veygløe, Adserstrup Herre-Gaard, Friderichsdal Herre-Gaard.
- 3) Kiøbeløv Sogn, (c) Kiøbeløv, Vesternoe, Rølykke, Lille Kiøbeløv, Skoubølle, Østerballe, Glustrupgaard. (455)
- 4) Utterslev Sogn, (d) Utterslev, Kastager, Tiørnebye, Haugaard Herre-Gaard, Boyet, Vinterborg Herre-Gaard. Sognet bestaaer af 58 Gaarde og 68 Huuse.
- 5) Vester Carlebye, kaldes og Herritz Kirke, (e) Carlebye, Store Løitofte, Borebye, Ringsebye.
- 6) Lille Løitofte Sogn, (f) Lille Løitofte, Dandbiereg og 2 Gaarde i Øster Carlebye. (456)

- 7) Vester Norlunde Sogn, (g) Vester Norlunde Bye.
 - 8) Vindebye Sogn, (h) VINDEBYE, Skretorp, Vindebyegaard.
 - 9) Horslunde Sogn (i) Horslunde, Tvede, Bolbroe, Nobølle, Ravnsholt, Urnebye, Nyboe, Egholm, Rogøe. (457)
 - 10) Birket Sogn, (k) Birket, Torrig, Hielmholt, Kragenes, Hierringe, Lillelunde, Storelunde, Ravnsbye. (458)
 - 11) Halsted Sogn, (l) Halsted, Øster Carlebye, vede, Øster Nørlunde, Skoubye, Hellinge, Meeltofte, Høyefielde, Nørre Sæbye, Juellinge Herre-Gaard, Sæbyeholm Herre-Gaard.
 - 12) Vesterborg Sogn, (m) Vesterborg, Magletving, Bønnede, Vedbye, Skieltofte Herre-Gaard, Søegaard, Gysted, (459) Pederstrup Herre-Gaard, Tvingbye, Langsøe, Sørupgaard, Klauenborg.
-
- a) Kirken er med et Taarn, og over Vaaben-Huuset to Klokker, den ene givet af Ide Margrethe Reventlau, Grev Knuthes Enke; paa den anden staaer: Ave Marie, ave benigne. HJvad til de Fattige er givet, S. Hofm. Fund. Tom VI. pag 136. Den lærde Rector Falster i Ribe var fød her; hans Fader var den sidste Sogne-Præst til dette Sogn, som 1691 blev annecteret (454) til Nakskou. Byen har Navn af Brynde eller Kildeveld. I en Høy ved Kirken skal en Kiæmpe være begravet. I Branderslev Bye er 20 Gaarde, i Hellenes 6 Gaarde, Lade-Gaard 1 Gaard, og Ladegaards-Huuse 3 Huuse.
 - b) Kirken, som er med Taarn ig to Klokker, hvoraf den ene fra 1567, er sat i god Stand og overalt gibset med Cornische. Orgelverket er af 16 Stemmer, med videre, bekostet af Cammer-Herre Christian Friderich Baron af Knuth, Navnet Sandbye kommer af Sundbye, thi Sognet er det sidste paa Landet, hvorfra er Overfarten til Langeland.
 - c) Kirken er med Taard hvori et Slag-Uhr og to Klokker, den ene givet 1642 af Just Friderich Papenheim, Lehnsmand; den anden 1754 af Grevinde Knuth. Kirken er 1709 istandsat af Joachim Brokdorf til Gros, Nordsøe, Grimstrup og Asserstrup, og Charlotta Amalia Brokdorf, de har og ladet forfærdige en Stoel til Herskabet; Desforuden er et Skilderie nu om de Vise af Østerland. Et Epitaphium over Sogne Præsten Povel Dankel, død 1662 , og Søn Sogne-Præst Povel Dankel 1681. Udi et aabet Begravelse staaer Justitz Raad og Ober Krigs-Commissarius i Norge, Hiernymus Hofman, død 1696 og Frue Lutermöle v. Reters, død 1712 66 Aar. Cammer-Herre Baron Knuth har og ladet sit Begravelse her i Kirken indrette.
I Sognet har været tvende Herre-Gaarde, nemlig Gludstrup, som Otte Qvitzau beboede fra 1534 til 1670 og er nu en Selveyer-Bondegaard. Roelykke, som fordum var beboet af Adelen, er nu en Bonde-Gaard. Derved findes en Høy kaldet Thulo Høy, hvor en stor Bygning har staaet. Kiøbeløv skal have Navn af Kiøb og Handel, og skal der have været en Indfart fra Stranden, som er en halv Miil derfra, hvoraf nu (455) ikke er mindste Spor; førend de Svenske afbrændte Skoven, har der været et got Teglbrænderie, hvoraf Taarnet og Kirken er bygt. Hvad til Fattige er henlagt, S. Hofm. Fund. Tom, IV. pag. 137.
Annexet er Vindebye, som 1691 blev dertil annecteret; ved disse to Sogne kunde indrettes et prægtig Fiskerie, men siden de kan fortjene mere ved Avlingen, lader de Fiskeriet fare.

- d) Utterslev kaldes og Otterslef, formodentlig af de Ord Otte og løbe, formedelst de Vand-Aarer, som løbe igiennem Byen. Kirken har et høyt Taarn med to Klokker, den ene fra 1574, den anden givet 1518 af Knud Rud og Margrethe Pappenheim 1618. Prædikestolen 1628 af Burchard Rud og Helvig Rosenkrantz. Kalken og Sølv-Kanden af Helmuth Otto Baron af Winterfeld. Angaaende det de Fattige er tillagtm S. Hofm. Fund. Tom VI, pag 136. Sognet skal bestaae af 700 Siele. I samme er endeel Hedenske Begravelser, hvoriblant nogle ved Strandsiden, kaldet hellige Høye.
- e) Carlebye er det Sted hvor Præsten boer, men Kirken er en Convent-Kirke, kaldet Herritz Kirke, ligger paa aaben Mark og har en Klokke fra 1584. Sammesteds ligger Major Top begravet. Annexet er Loitofte.
- f) Kirken er liden og har én Klokke, som henger i et Træ-Huus; den laae forhen til Nakskous Capellanie, men blev 1686 lagt til Vester Carlebye; 1660 faldt der enn Bielke ned, Da Folk var i Kirken, men gjorde ingen Skade; 1661 faldr Overdeeeelen ned at Kirken, saa at Præsten maatte prædike paa Kirke-Gaarden. (456)
- g) Sognet bestaaer af 12 Gaarde og 6 Huuse. Kirken har en Klokke, som henger i et Træ-Huus, og er 1742 sat i Stand og med nye Stoele forsynet af Grev Reventlau. Kalk og Disk er givet af Capitain Peder Jemsem Top til Pederstrup 1664. En Eske til Brødet med Geheime-Raad Brandts Vaaben.
- h) Kirken er med Taarn og har to Klokker fra 1584 og 1748; den skal være bygt 1373 ag af Erke-Biskop Carl i Lund have faaet Bevilling om Aflad, som ligeledes 1469 blev givet af Erke-Biskop Ubbe i Lund. I de nyere Tider er den ziirlig istandsat af Baron Carl Wilhelm Gedde til Wintersborg. I Velbyrdige Niels Basses Tid af Vindebye 1393 var der en Prædike-Broder ved Navn Peder Pedersen; efter ham kom Strange Jacobsen, i hvis Tid Kirken var i Band, formedelst at Kirkeværgeren havde gjort et Mord i Vaaben Huuset; siden blev Anders Ollesen Munk i Halsted Closter, beskikket af Biskop Knud Gyldenstierne, i hvis Tid Taarnet blev bygt efter Erke-Biskop Byrges Recommendation 1505 han blev den første Lutherske Præst ohg døde 1549. I Kirkens Chor er et Epitaphium over Sogne-Præsten Hr. Zacharias Hansen, død 1664. Et Epitaphium over Magister Hans Mandius, død 1686. Et Epitaphium over Rasmus Hansen til Vindebyegaard 1681. I Sognet er Vindebyegaard, som var beboet 1393 af Velbyrdige Niels Basse, 1634 af Frue Margrethe Lindenov, 1673 af Margrethe Stenov, men nu beboes den af Fæste-Bønder. Ved Ohnse Vigen er en liden Fior, som løber ind i Beltet, og desforuden en Bæk, som løber imellem begge Sogner til Fiorden.
- i) KKirken er med et Taarn og to Klokker; den ene givet 1701 af Geheime-Raad Peder Brandt til Pederstrup, og Frue Abigal Marie v. Stökken, den mindste er fra 1619. Geheime-Raad Greve af Reventlau til (457) Christiansæde, har 1741 ladet Kirken gibse og beksote nye Stoele, samt en nye Tilbygning med Stoele og Pulpitur; hvorimod han 1755 i Taarnet lod indrette et Begravelse med Jerndøre for, hvori hviler hans Grevinde Johanne Friderica Lovise, Baronesse af Botmer, døde i Pløen 1754, samt tvende af hans ældste Børn. Her er en Lyse-Krone med tolv Arme, som menes at være givet af Geheime-Raad Brandt. 1768 er af Grev Reventlau givet et Sølv-Fad til

Daaben, og et skjønt Orgelverk. Paa en Tavle sees følgende Præsters Navne: Hr. Hans Madsen, som 1582 blev dømt fra Kald og Ære, fordi han paa Prædikestolen havde oplæst en Konelig Ordre om en Oppebørsel, som var usandfærdig. Sogne-Præsten Jacob Hansen Cunyham, som begik et Mord af Vaade, og fik derover vel Tilladelse at Prædike, men maatte ved en Capellan lade forrette Ministerialia, han døde 1680.

Paa Kirke-Gaarden har Grev Reventlau efter Præstens Forslag 1746 ladet opbygge et Hospital og deri indrette ti Senge, hvortil Selv-Eyer Anders Christensen gav 200 Rdlr. ved Testamente 1762, og en Ubekiendt sendt Præsten 100 Rdlr. den 22 Julii 1769 som han har lagt til bemeldte Capital, hvoraf Lemmerne i Hospitalet nyder Renten. S. Hofm. Fund. Tom. VII. pag. 136.

Den Øe Raagøe i Beltet, hvoraf Sundet i Søekartet har Navn, og som beboes af to Bønder paa 12 Tdr. Hartkorn af Pederstrup Gods, hører og til dette Sogn. I Horslunde Byes Mølle-Mark findes et Hedensk Alter. Horslundes Kirkes Helgen har været St. Hans. Annexet er Nørlunde.

j)

k) Kirken er uden Taarn og har to Klokker, som henger i et Træ-Huus. Alter-Tavlen er af Steen og forstiller den store Doms Dag. I Sognet findes Rudera af Ravensberg Slot tvert over for Føjøe, samme er beskrevet i Atlas Daniae Tom. III. pag. 331 332 og hos Hvitfeldt pag. 490. 492. 493. 497. 792. 641. (458)

l) Kirken har tilforn hørt til Closteret af samme Navn, og seer ud, som en Kiøbstæd Kirke, den er stor og anseelig med et Taarn og har en Klokke med Inscription: Prior Canutus 1374. Kirken er ellers meget ziirlig istandsat af Cammer-Herre Jens Juel Vind. Saa findes der og et Epitaphium med Portraits over Sogne-Præsterne: Magister Johan Rask, død 1684 50 Aar. Hr Simon Petræus Aarhuus, død 1708 og Hr. Knud Erichseb, Sogne-Præst 1657.

Søeholm har der i Kirken et smukt Pulpitur og neden under et Begravelse, af hvis Inscriptioner erfares: 1.) At Borchard Rud med Kongelig Bevilgning 1646 har bekostet Begravelset og dertil aarlig henlagt 1 Td. Og 1 Skp. Byg. 2.) At bemeldte Borchard Rud er født 1592 død 16- og hans Frue Helvig Rosenkrantz, Jacobs Datter, fød 1601 død 16- med deres Portraiter og 16 Ahner. 3.) At Hillarius Rud døde 1618 63 Aar og Frue Margrethe Papenheim døde 1619 58 Aar, med Portraiter og 16 Ahner. 4.) At Borchard von Papenheim til Søbyegaard døde 1590 og Frue Birgitte Falster døde 1589 med Søn Friderich von Papenheim og 16 Ahner. 5.) At de Rudders Arvinger solgte dette Begravelse 1673 til Baroniet Vintersborg. 6.) Sees det Winterfeltske Baronlige Vaaben med Inscription: Helmuth Otto von Winterfeldt og Frue Anne Hellene Ulfsparre. S. Hofm. Fund. Tom. VI pag. 92.

I Haldsted Byes Mark er en Sundheds Kilde, kaldet Mayhøis Kilde, som besøges St. Hans Dag af de Syge, og indbringer aarlig 50 to 70 Rdlr. til de Fattige. Halsted kaldtes for Halfsted, siden det for Closterets skyld var som en liden Kiøbstæd. Om Haldsted Hospital S. Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 136. Annexet er Aunede.

m) Kirken er uden Taarn, men har dog to Klokker. Alter Tavlen er af smuk Billedhugger-Arbeyde givet af Geheime-Raad Peder Brandt. Her er et (459) Epitaphium over Morten Vensterman til

Søeholm, Lehnsmænd, som døde 1610 74 Aar, og hans Frue Anne Galt. I et aaben Begravelse hviler Biskop Müller og Familie. Annexet er Birket i Sønder-Herred.

2. Sønder-Herred i Halsted-Closter Amt i Laaland.

Dette Herred strekker sig fra Norden til Søndén 2 Mile, nemlig fra det yderste i Aringe Sogn, som støder til et forbi Nakskou løbende Vand, indtil den Søndre Strandkant. Fra Øster til Vester er Herredet 4 Mile, og grændser mod Østen til Fugelse- og Musse-Herreder, mod Norden til Nørre-Herred, ogf mod Søndén og Vesten til Øster-Søen; Grunden er den fedeste der i Landet, og hele Herredet er en Slette, undtagen en liden Høy, som findes i Vesterberg Sogn, Eng-Bonden er maadelig, og Moser ere alene i Stokemark Sogn, hvor tillige haves de beste Tørv og Bøge-Skove, ellers er i Herredet kund liden Skov og ingen Søer eller Aar; Agerdyrkningen synes dog at kunde forbedres, naar Bønderne vare bedre i Stand.

- a) Stokemark Sogn, (a) Stokemark, Kiellernis, Blans, Saltvig, Tienemark, Abed- og Skovhuuse, som er 7 Byer, 2 enkelte Gaarde, og Herre-Gaarden Knuttenlund. (460)
- b) Søllested Sogn, (b) Søllested Bye, Søllested Herre-Gaard, Høyerbye, Troelsebye. (461)
- c) Gurrebye Sogn, (c) Gurrebye, Vaalshauge.
- d) Ryde Sogn, (d) Ryde, Nybølle, Taarebye, Gammelgaard Herre-Gaard, Haubølle. (462)
- e) Skovlænge Sogn, (e) Skovlænge Bye. (463)
- f) Landet Sogn, (f) Landet, Askø, Alminde og Skadsebølle. Sognet bestaaer af 23 Gaarde og 14 Huuse.
- g) Græshauge Sogn, (g) Græshauge, Langholm, Struge, Østerskovbye, Øllingsøe Herre-Gaard. (464)
- h) Gloslunde Sogn, (h) Gloslunde, Skibbelunde, Hovbye, Kiettinge, Baadisgaard en Herre-Gaard.
- i) Danmark Sogn, (i) Danmark, Eggebølle.
- j) Tillitze Sogn, (k) Tillitze, Staabye, Rosenberggaard, Raageskov, Maybølle, Munkebye, i Næsbye 1 Gaard, Rubierggaard Herre-Gaard, Klyrge, Gamlebye. (465)
- k) Vestenskou Sogn, (l) Vestenskou, Saunsøe, Raagerup, Kattebøllehuuse, Venstenskougaaarde, Veyløe, Lessøe, Knubbellykke, (466) Brydebølle, Næsbye, undtagen 1 Gaard til Tillitze Sogn.
- l) Cappel Sogn, (m) Cappel, Vartoftegaard, Friderichssøegaard, Skovbye, Siunkebye, Vesternis, Haugegaarde, (467) Bogøe, Langøe, Gottesgabe Herre-Gaard, Fritsholm Herre-Gaard, Jordbiere, Kallehaugagaard.
- m) Arninge Sogn, (n) Atninge, Emsbye, Kedbitse, Hollebye, Orrebye, Suderalle, Freyhuus, Brødebølle alene 1 Gaard, det øvrige hører til Vestenskou Sogn.
- n) Aunede Sogn, (o) Aunede, Vester Aunede, Uterslev Torpe.

- a) (459) Kirken, som er med Taarn og tre Klokker; er den anseeligste i Laaland, bygt, som Qværndrup Kirke i Fyen, og kaldtes forud St. Jørgens Kirke. I samme er en gammel rigelig forgyldt, menn nu casset Billehugger Alter-Tavle, som forestiller St. Jørgens Striid med Dtagen, hvorved han (460) reddede et Fruentimmer. Paa Laagerne er endeel Catholske Patres. Paa Kirke-Vinduerne er indbrændte Malinger, forestillende Paven, Marie med Christus, som legges i Graven, Kong Knud, Kong Oluf, St. Jørgen, med en Catholsk Biskop, og Anders Glob, CHRISTIAN II Rentemester. I Choret sees Knud Urnes og Margrethe Grubbes Vaabner, 1519. Desforuden er her i Kirken en anseelig Lyse-Krone givet af Sogne-Præsten Matthias Atcke. Et stort Skilderie, hvorpaa Hr. Hans Halsen med Kone og Børn er afmalet. Kirke-Gaarden er omgivet med en stor Ring-Muur. Hvad til Skolen og Præsten er henlagt. S. Hofm. Fund. Tom. VI. pag 146. Sognet er meget got til Korn og i Synderlighed til Hvede, undtagen i de Marker, som grændser til Standen, hvor afgrøden tidt tager Skade.
- I Saltvig Mark har været et Capel ud til Stranden, hvoraf endnu findes Rudera. Ved Blanse findes endeel Menneske Been, Hoved-Pande. Laar og Arm. Been ec, som ere usædvanlig store og sa hvide, som Allabast, hvilke ved høye Vande udskylles af Strandbakkerne. I en Eng, Kietternes tilhørende, ud til Stranden, hvor der salte Vand kommer deri, flyder samme oven paa, ligesom Fit, og vil ey beblende sig med det ferske; Vandet skal være ligesaa got, som det Roeskilde Vand. Uden for Blanse Bye, en fierding Vey ud i Stranden, er en liden Øe, kaldet Lindholm, en fierding Vey ud i Stranden, er en liden Øe, kaldet Lindholm, en fierding Vey i Omkreds, som alene bruges til at græsse Creaturer paa.
- b) Ved Søllested Kirke er et Begravelse, istandsat 1739 af Barbara Kirstine Steensen, afgangne Baron Mogens Holkes Enke, som gav 100 Rdlr. af hvis Renter Begravelset vedligeholdes. S. Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 142 og 147 og Tom. V. pag. 367. Erich Steensen til Stougaard og Holsegaard, Cancellie-Raad, Amtmand over Assens og Hindsgavl, Erichs Søn døde 1701 63 Aar, hans Frue Kirstine Venzel Rotkirks Datter, havde tilforn været gift med Major Jørgen Hartvig, døde (461) 1706 69 Aar. Jomfrue Barbara Steensen, bemeldte Erich Steensen til Syllestedgaard, Hans Steensen til Steensgaard og Margrethe Basses Søn, døde 1653 63 Aar, og Frue Barbara Morman, døde 1646 51 Aar. Sophie Steensen, Cancellie-Raad Erich Steensen Datter, gift med Capitain Friderich Baron af Vinterfeldt, døde 1695 22 Aar. Mogens Baron af Holk til Skousgaard, Erichs Søn, gift med Barbara Kirstine, Cancellie Raad Steensens Datter, han var Oberst, og døde i den Romerske Krig 1712 42 Aar.
- Annexerne ere Skovlænge og Gurrebye.
- c) Prædikestolen er givet af Sogne-Præsten Jens Jacobsen Riber, 1634. En Tavle med Inscription: At Oberste Friderich Lutzau lod denne Kirke med flere sette i Stand.
- d) Kirken og Taarnet er liden, Klokken er givet af Christian von Stökken og Charlotte Lutzaus og Harstals Vaabner. Paa Alteret staaer; Lars Grubbe 1603. Paa Kalken: Palle Dyre til Gammelgaard og Fruer Dorte Urne og Anne Sparre; han var Lehnsmænd paa Aalholms Slot og Nykiøbing 12 Aar, over Halsted Closter 5 Aar, funderede Gammelgaard til en Herre-Gaard, var gift med Anne Sparre i 35 Aar, og velsignet med en Søn, han døde paa Aarhusgaard 1639 79 Aar, og Anne

Sparre paa Gammelgaard 1653 74 Aar; neden under dette Epitaphium staaer: At Erich Grubbe til Tielle og Gammelgaard har ladet dette opsette sine Forældre til Afmindelse 1654. vid. Marm. Dan. Tom. II pag. 327 (462)

I Taarnet er et Epitaphium over Sogne-Præsten Axel Hansen og Hustruer, han døde 1676 71 Aar. Til Byerne i Sognet ere gode Korn-Marker, men Engbond mangler.

- e) Paa en Tavle staaer: at 1708 lod Friderich Lützau til Gammelgaard, Lundsgaard og Jershave, Romersk Keyserlig Artilleri-Oberst, sine fem Kirker: Ryde, Landet, Aagebye, Skovlænge og Gurrebye forbedre og pryde; da fandtes denne Tavle her i Skovlænge Kirke, som berettes at være opsat til Epitaphium over Hr. Jens Jacobsen Riber, Sogne-Præst til Skovlænge og Gurrebye i 40 Aar, og Hustrue Anne Due, hvilke skal have foræret Prædikestolen og Alter-Tavlen i Skovlænge Kirke, og Prædikestolen i Gurrebye Kirke, han døde 1634.

I Skovlænge Bye findes to Høye ved to Gaarde, begge begroet med Buskaser, og omgravet med Parker og Volde, hvoraf endnu Rudera paa begge Steder ere at see; der skal have boet to Nonner, som vare Søstere, og kom i Trætte om der øverste Stade, den ældste paastod Rangen for Alderen, og den yngste fordi hun havde bekostet Capeller; den yngste fløttede til Gurrebye til Annex-Gaarden, og bygte Kirken, samt gav en prægtig Alter-Tavle med Catholske Billeder overalt forgyldt, til Trods for Søsteren. Siden kom de to gange om Aaret sammen i en Eng, som ligger til begge Byer; igiennem samme løber et lidet Vand, hvorover er lagt en stor Steen til Broe, som endnu kaldes Jomfrue-Broen; paa Stenen staaer med Rune-Bogstaver, som nu nesten ere ulæselige: Osterdi Risti Stini Densi, Offtier Guda Fadur Siin, Hæerden Gutten Diagn. D. e. Osterdi reiste denne Steen til Erindring af sin Fader Guda, som var en god Anfører for Folket. Samme Steen meenes at være fløttet fra en Høy kaldet Sandhøy, hvor bemeldte Kiæmpe Guda af sin Søn Osterdi skal være begravet.

Ved Skovlænge Bye findes en Høy, hvor den Svenske General Steenbuk, som blev siden fangen i Tønningen, er fød, og derefter døbt i Skovlænge Kirke. (463)

- f) Kirken er en anseelig Bygning og større end Menigheden behøver, den er repareret 1600, af Oberste Lützau 1708, og 1770 af Hans Høygrevelige Excellence Herr Adam Gottlob Moltke istandsat. Taarnet er af Muur med et høy Spiir takt med Spaan, som er til Søe-Merke for de Seilende fra og til Holsteen og Lybek, og har to gode Klokker. Paa Alter-Tavlen og Herskabets Stoel staaer: 1582 Jesper Grubbe og Anne Vittrup, Peder Grubbe og Karen Rud. Over Begravelser er en stor hvid udhuggen Steen med Portrait over Peder Grubbe til Aalstrup, død 1614 og Frue Karen Rud, død 1612. Jesper Gruppe til Aalstrup, død 1622 og Anne Vittrup; deres Skilderier henger paa Væggen paa hver Side af Prædikestoelen, som er bygt midt over Chors-Døren 1620. Et stort Skilderie over Sogne-Præsten Matthias Lerche og Hustrue, og et dito over Hans Muhle og Hustrue, som bemeldte Lerche 1677 har ladet opsette.

Eyendommen er meget god til al Slags Sæd, men maadelig Engbond. Høye Vande gjør Landet Byes Marker ofte Skade, og Sognet har Mangel paa Skov og Tørveskier. Annexet er Ryde og Aagebye i Fuglse-Herred.

- g) Kirken er liden og har et Træ-Taarn staaende for sig selv med to Klokker. Choret er hvelvet, men det øvrige Kirkens Loft er af Træ. Prædikestolen er smuk, og givet af Printz CHRISTIAN den Femte, som døde førend Kong CHRISTIAN IV.
Sognet bestaaer nu alene af 11 Gaarde, det øvrige er for mange Aar siden lagt under Baadisgaard en Herre-Gaard og Øllingsøegaard ligeledes. Her er god Korn-Egn, maadelig Græsning, men ingen Skov. (464)
- h) Kirken er hvelvet, men Taarnet er at Træ staaende for sig selv med to Klokker. Hvad der til Skolen er henlagt S. Hofm. Fund. Tom. VI. p. 146.
Sognet bestaaer af 34 Gaarde, Eyendommen er meget god, Græsningen maadelig, men ingen Skov. Hovbye og flere Byers Marker tager tidt Skade af høye Vande. Mareholm er en Græsholm beliggende imellem dette Sogn og Rødbye. Annexet er Græshauge.
- i) Danmark, menes at have sit Navn af Danske Marie, og skal have havt et mærkværdig Maric-Billede. Kirken er en gammel Gothisk Bygning med et uanselig Træ-Taarn med to gode Klokker og et gammel Slag-Uhr, som dog ikke gaaer. Tvende smukke Kalk og Disk, saavel til de Syde, som til Kirken, er givet af Eyeren Printzesse CHARLOTTA AMALIA; i Muren er en Marmor-Steen indmuret. Fra 1603 til 1636 haver Sogne-Præsten Jörgen Christensen Vern og Hustrue givet til Kirken: En Klokke, to Lysestager, to Alter-Klæder, to Duge, et Bekken, en Lyse-Krone, og en Tin-Kande. Paa Muren i Choret staaer: 1670 er Choret renoveret paa Hans Hansen Muhles Bekostning, da hans Fader Herr Hans Muhle her var Sogne-Præst; i samme Aar var saa sterk Vinter, at man kunde kiøre med Slæde fra Bornholm til Kiøbenhavn 25 Mile til Søes. I Sognet ere tvende Veyrmøller, og i et Krat, kaldet Maul-Skou, tre Hedenske Altere, Annexet er Tillitze.
- j)
- k) Kirken har et Fiele-Taarn med tvende prægtige Klokker, hvoraf den ene har en sterk og smuk Lyd; Ornamenterne ere smukke, og Alter-Tavlen sterk forgyldt, men af Fugtighed fordrevet, alt sammen bekostet af Frue Öllegaard Pents. Ved Kirkens Vestre Ende er Rudberggaards smukke (465) Begravelse, bygt 1625 med et Epitaphium af Steen med tvende Portraits over Jochum Barnevitz til Rubberggaard, Lydiz og Friderichsholm, Lehnsmand, gift 1620 med Fr. Öllegaard Pentz, og havde med hende en Søn Frederich Barnevitz; han døde 1626 63 Aar, og hun døde 1654 58 Aar. I Begravelset findes desforuden: Jochum Barnevitz til Rudberggaard, Lehnsmand og Land-Commissarius over Laaland og Falster, samt Befalingsmand over Nyekiøbing og Aalholms Amter, og Ide Grubbe deres Søn, død 1676 26 Aar. Hans Søster Margrethe Sibille Barnevitz, gift med Cancellie-Raad og Landsdommer Jens Rodsteen til Engshom; hun døde 1677 nesten 27 Aar, hendes Mand Jens Rodsteen, Knud Rodsteen til Engsholm og Frue Else Vinddesis Søn, døde i Viborg 1679 49 Aar. Deres Datter Jomfrue Ide Grubbe Rodsteen, døde i Kiøbenhavn 1676 3 Aar. Hendes Broder Friderich Rodsteen til Rudberggaard, døde 1719 49 Aar; af Inscriptionen paa hans Liigkiste sees, at han bygte Skolen og det halve Hospital, hvorom meldes saaledes:
Du bygte Skolen og det halve Hospital
Og gjorde begge riig med lige Capital.

Uldrich Maltzan, Henrich Maltzans Søn til Zeyer i Meklenborg, døde ugift paa Rudberggaard 1669 60 Aar. Et Epitaphium i Choret over Frue Margrethe Vasbyrd, Lauritz Madsen Vasbyrd til Ølstrup Datter, som havde Claus Jacobsen og døde 1585 84 Aar. Et Epitaphium ved Kirke-Døren over Jörgen Thiursen, Holste-Foged paa Ruberggaard 1613 og Hustrue Maren Niels Datter.

Paa Prædikestolen staaer: Knud Rud og Ellen Marsvin 1608.

Paa det Vestre Hiørne af Vaaben-Huuset er i en Grund-Steen udhuggen en Inscription med Rune-Bogstaver, og ligeledes én i Kirke-Muren, som er anført i Wormii Monument. P. 252. og Atlas Dan. T. III. p. 333. (466) Paa Kirke-Gaarden er bygt et Huus kaldet Hospital, hvori endeel Fattige har fri Huus og Brænde, men der nu værende Herskab vil ey vide, at dertil noget er henlagt, som det dog synes af Hofm. Fund. Tom. VI- Laaland pag. 141 og 144.

Rosenberggaard er bortforpagtet til et Hollænderie.

- l) Kirken har et Træ-Taarn med to Klokker. Der er alene nogle forfaldne Epitaphier og Liig-Stene over Præsterne. Præste-Gaarden med alle Papirerne brændte 1688. Eyendommen er ligesom overalt i Laaland god til Hvede, Rug, Byg, og Erter, men i vaade Aaringer slet, tager og ofte Skade af overløbende Strand-Vand; Græsningen liden, men Høe-Avlingen endnu mindre. Hvad ril Skolen og Fattige er henlagt S. Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 143. Annexet er Cappel.
- m) Kirken har et Træ-Spiir bygt paa Kirken af sterk Tømmerverk, har to Klokker, og tiener de Søfarende til Merke ved St. Hans Dags Tider, naar Folk betiente sig af Brønden, som ligger noget fra Kirken. Vandet har en skarp Smag, og bruges nu sielden, saa at den derved staaende Blok importerer aarlig ikkun lidet til de Fattige; om denne Kilde see Danske Magazin Tom. I. p. 14. Fra den Vestre Bye i Sognet gaaer en Strimmel Sand en Miil ud i Havet, og derved gjør den bekiendte Albue Havn. I Sognet ere tvende Øer, nemlig: Langøe af 32 Tdr. Hartkorn, hvorpaa er 8 smaa Gaarde og 12 Huuse, hvis Beboere leve af at stange Aal og ved smaa Garn at fange Torsk og Flynder, avler og god Rug. Den anden Bogøe paa 14 Tdr. Hartkorn, beboes af to Bønder, som ere Selv-Eyere, og avler god Hvede, Rug, og Erter. Eyendommen i Cappel Sogn er af samme Beskaffenhed, som i Vestenskou Sogn. (467)
- n) Kirken har et for sig selv staaende Taarn af Træ med to Klokker; den største er givet af Etatz-Raad Landorf 1728; Kirken er hvelvet, og har en Billedhuggen Alter-Tavle fra 1644 med to Vaabner E.R.K F.M.S. Et Epitaphium, hvorpaa findes anført endeel Sogne-Præsterne og Familie fra 1572 til 1634. En Liig-Steen over Sogne-Præsterne og Familie fra 1572 til 1634. En Liig-Steen over Sogne-Præsten Herr Niels Andersen Regels, død 1629. En dito over Herredsfoged Anders Clausen, død 1702 56 Aar. Kirken har været kaldet St. Marie Kirke, og hendes Billede har forud hængt i Choret med sex Lyseplader omkring. Hvad til Præsten er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 147.
- I Sognet er Sønder-Herreds Ting-Huus, som ligger paa Ohre-Fællid. Egnen er maadelig til Korn, og Græsningen bortskylles aarlig af Stranden og høye Vande; der er ingen Skov, og følgelig stor Besværing for Ildebrand. Sognet bestaaer af 34 Gaardmænd.

- o) Kirken er liden. Sognet er nesten omflydt, saa at Præsten ofte ikke kan komme derover at forrette Tienesten. Dette Sogn er Annex til Haldsted i Nørre-Herred.

Fugelse-Herred i Aaalhom- og Maribo-Closter Amt i Laaland.

Rødbye en Kiøbstæd, som herefter skal beskrives.

- 1) Fugelse Sogn, (a) Fugelse, Bøsserup, Hillestolpe, Flaaruppe, Stokkemarke og Alsøe, Kierstrup Herre-Gaard. (468)
- 2) Errindelev Sogn (b) Errindelev, Skovbye, Sielstofte, Torpe, Bremmersvold Herre-Gaard. (469)
- 3) Oelstrup Sogn, (c) Biernis, Pillet, Assenbølle, Rugerup, Lungholm Herre-Gaard. (470)
- 4) Thorsluende Sogn, (d) Thorslunde Bye (471)
- 5) Taagerup Sogn, (e) Taagerup Sogn, Hyldetofte, Høybygaard Herre-Gaard. (472)
- 6) Holebye Sogn, (f) Holebye, Raagehauge, Harebye, Nøblegaard.
- 7) Ringsebølle Sogn, (g) Ringsebølle, Lundegaard.
- 8) Seddinge Sogn, (h) Store og Lille seddinge, Seddingegaard Herre-Gaard.
- 9) Nebbelundse Sogn, (i) Nebbelunde, Bukkehauge, Nørrebytofte, Danstedgaard. (473)
- 10) Tiirsted eller Tiersted Sogn, (k) Tiersted, Aaserup, Brandstrup, Bierringe, Veedbye, Øster Tiersted.
- 11) Veylebye Sogn, (l) Veylebye.
- 12) Agebye Sogn, (m) Agebye, Opagger, Korterup, Tinstrup, Olstrup Herre-Gaard. (474)
- 13) Skiørringe Sogn, (n) Øster Sjørringe, Vester Skiørringe, Christianssæde Herre-Gaard.
- 14) Ørstofte Sogn, (o) Ørstofte, Reersnis, Hauerlykke Herre-Gaard, Bandholmgaard, Vorskougaard, Søerup, Taagerudsgaard, Fuglebek, Nørballe, Lange, Koldinggaard, Paarupbye.
- 15) Hillested Sogn, (p) Hillested, Raabye, Harriidsbye, Vinnitse Herre-Gaard.
- 16) Bursøe Sogn, (q) Bursøe Bye. (475)
- 17) Krønge Sogn, (r) Krønge Bye, Søeholt Herre-Gaard.

- a) Kirkens Taarn er med Spiir 35 Alen høy og har to Klokker; paa den største staaer 1633 Otte Povisk og Anne Blome; paa den mindre: Ave Maria orate, qve benigne Jesus. Kirken ligger høyt og tiener de søefarende til et Merke. Den blev sat i slette Omstændigheder, men fik dog ved en Collect indsamlet saa meget, at Kirkens Hvelvinger bleve færdige, og Overskuddet anvendte han til en Lyse-Krone med dobbelte Arme, som henger der i Kirken. 1596 gav Henning Giøe sit Bibliothek til denne Kirke, men deraf er nu slet intet tilbage, endskiønt der skal have været anseeligt 1770 er den sat i god Stand.

Alter-Tavlen forestiller Christo Fødsel, er givet 1714 af Geheime-Raad Lützov, og skildret i Italien, men det øvrige af la Croix, oven over er hans og Frues Hardenbergs Vaabner. Kalk og Disk er ziirlig Arbeyde, sterk forgyldt og givet af Henning Giøe til Kierstrup 1604. En stor Sølv

Brød-Eske forgyldt, og givet af Frue Generalinde v. Lüttau 1764 saavelsom og Alter-Klædet samt Messehagelen. Prædikestolen er af Billedhugger-Arbeyde, ligeledes Orgelverket givet 1743 af General-Major Lüttau.

Under Alteret er et hvelvet Begravelse med en stor Steen over, udhugge med Portraits og Vaabner over Anders Giøe til Kiærstrup og Frue Anne Valkendorf 1559. Neden doe Choret er en Steen med de Giørs Vaaben og med Munke-Bogstaver: D. Absolon Giøe Miles cum uxore Catharine, uden Aarstal. Det Kiærstrupske Begravelse er en Udbygning paa den Søndre Side af Kirken; deri hviler Major Otto Schack til Bramlykke og Kiærstrup, død 1719 48 Aar, hvis Fader var General-Major Joachim Schack til Sneumgaard, Ridder. General-Major Niels Rosenkrantz Schack, død 1730. Frue Grevinde Vedel til Egholm i Laaland. Over disse tvende sidste er ingen Inscription. Det Søeholtske Begravelse er en Udbygning paa den Nordre Side af Kirken, har to forgyldte (469) Døre af fiin Billedhugger Arbeyde, hvor Solen forestilles i sin Nedgangmstrek forgyldt, i Anledning af Magister Nicolai Krag's Parentation over Geheime-Raad Lüttau Portrait skildret af la Croix med begge Fruers Vaabner og Devise: Af intet kom jeg til noget, og blev igien til intet. Henning Seddunge, Ridder, Geheime-Raad, Stift-Amtmand over Laaland og Falster, Amtmand over Nyekiøbings Amt, død 1722 73 Aar. Hans Frue Eleonora Cathrine von Schagen af Oldenborg fød 1652 død 1692 og Anne Magdelene von Hardenberg, fød 1672 død 1730, med syv hans Børn, som døde smaa; hans Sønner Etatz-Raad Christopher Uldrich von Lüttau, Amtmand over Møen, død 1733 og General-Major Christian Friderich von Lüttau, som var gift med Frue Anne Sophie von Holsteen, Fire af deres Børn, som døde smaa. Frøken Anne Cathrine von Landorf, Geheime-Raad Lüttaus Datter-Datter. Et Epitaphium over Peder Mes Wilder en fornemme Bonde i Skottemark, bekostet 1655 og over hans Grav en stor Liig-Steen; af hans Afkom er endeel fornemme Familier der i Landet. Et Epitaphium midt i Kirken over Peder Smed, som har tient Anders Giøe 1590. See Hofm. Fund. Tom. VI. pag 10.

Efterat Kirken, som forud kaldtes St. Peders Kirke, blev af Hof-Marschal Henning Giøe 1595 sat i Stand, saa er den i en Visitatz 1610 givet Navn af St. Trinitatis Kirke.

Fugelse Byes Fattige har samlet 30 Rdlr. Capital, hvoraf 20 Rdlr er givet af afgangne Provst og Sogne-Præst Anders Kragh, saa at de Fattige siden 1748 nyder Renten deraf hver Aar ved Jule-Tider. Ved den Bye Alsøe ligger en Søe med smaa Øer og Underskov. Annexet er Krynge.

- b) Kirken ligger paa en høj Banke, og har et Taarn, to Fløye og to Klokker; paa dem begge staaer: 1607 Mons Giøe til Bremmersvold. (470) 1758 er Kirken sat i god Stand af Grev Reventlau til Christiansø. Alteret er opsat 1591 hvorpaa sees Mons Giøes og hans Frues Vaabner. Prædikestolen er af Billedhugger-Arbeyde fra 1622, lige over for samme er et Pulpitur med Billedhugger-Arbeyde. Kalken er givet af Peder Simonsen Alrøe, Forpagter, 1736. En mindre Kalk og Disk til de Syge. En Sølv Brød-Eske givet af Grevinde Holk 1703. Et Epitaphium over Anders Giøe til Kiærstrup, døde 1559 og Frue Margrete Rodsteen, død 1711. See Marm. Dan. Tom. II pag. 323 325. Susanne Sparre, Jens Sparres Datter til Spæresholm, død 1650 26 Aar. En Tavle over Ni Præster, renoveret af Jacob Clausen.

Tree Catholske

1.) Hr. Hendrich Ragal, Archilochium.

2.) Hr. Peder Anacreonticum

3.) Hr. Roluf Heoicum.

Sex Evangeliske.

1.) Hr. Lauritz Ibsen, Alexandricum.

2.) Hr. Jörgen Fikke, Aristophanicum.

3.) Hr. Jörgen Grim, Magridale.

4.) Hr. Mogens Hansen Elegiacum.

5.) Hr. Jörgen Pedersen, Monorithm. Anapæsticus.

Dis minibus Revend. Suorum prædecessorum hoc quicquid est accuratius paulo Fusum, quam pictum, posuit Jacobus Claudius.

Et Epitaphium over Sogne-Præst Jacob Prip.

Et Epitaphium over Kirsten Lauritz Datter, bekostet af hendes Hosbond Johan Lauritzen, hvorunder staaer dette underlige Vers:

Gud til Ære dette være, Kirken og til en Zirat

Jesus beder Hans og Peder, samt og Jacob sove brat

Nu vor Søster, som Gud lyster, sove sagte, den som vakte

Peder op af Søvnens sin, skal opvække vor Kirstin. (471)

I Sognet er 44 Gaardmænd smaa og store, samt 60 Huusmænd.

I Errindelev Nørre Mark, og Lundemark ere to Kilder. I Sognet er ingen Skov uden alene nogle Torne; Jorden er adskillig, somme Steder leeragtig og andre Steder sandig; her er god Græsning, som dog hindres ved de mange Stene der findes. Annexet er Delstrup.

- c) Kirken er liden, staaer paa vild Mark, og har en Klokke, som henger i et Træ-Huus. Deri findes St. Olufs Billede, hvoraf menes at Kirken, saavelsom Byen, der forud har staaet ved Kirken, men blev afbrudt, er kaldet Oelstrup; andre mene, at Kirkens Patron har været St Laurentius, som blev stegt paa Risten, saasom der ved Kirken blev holdet i Nysted, og nu her afskaffet. Sognet bestaaer af tre smaa Byer, 20 store og smaa Gaarde og 17 Huusmænd. Assenbølle Bye har stor Mangel paa Høe og Græsning. Sognet er et Annex til Errindlev Sogn.
- d) Kirken er liden, og Vaaben-Huuset er af Bindingsverk med et lidet Taarn, hvori henger en Klokke. Paa Foden af Kalken staaer: 1593 Velbyrdige Friderich Hobe til Boserup, Høvedsmand paa Nyekiøbing og Aalholm, og Frue Sidsel Urne, givet denne Kalk og Disk ec. Om Alter-Tavlen er intet at anføre.
- e) Taagerup Kirke er anseelig med et stort Taarn og firkantet Top med Fløy, hvori er et uduelig Seyerverk og to Klokker; paa den liden staaer, at den 1616 af Høger Bilde til Høybyegaard, og Frue Anne Juel, samt af Sognemændene er bekostet. Alter-Tavlen er forbedret og med Sølv- og Guld Galuner besat. Alter-Tøyet er givet af Geheime-Raadinde Raben 1748. Længere ned i Kirken er et Pulpitur. Præsikestolen er over Chors-Døren med Aarstal 1586. Et Epitaphium over Sogne-Præsten Hans Hansen, død 1685 58 Aar.

Til dette Annex-Sognets Fattige er givet af Rasmus Jörgensen i Rødbye 240 Rdlr. af Madame Scelenborg 200 Rdlr. og af afgangne Sogne-Præst Matthias Möller 50 Rdlr. See Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 30. Annexet er Thorslunde. (472)

- f) Kirken er med Taarn af Bindingsverk bygt 1718 af Geheime-Raad Lützau. Klokken er givet af General-Major Christian Friderich Lützau 1746. Et Marmor-Epitaphium over Sogne-Præsten Knud Jörgensen Holmer fød 1648 død 1708.
Sognet bestaaer nu alene af én Bye kaldet Holebye, som er adskilt, og Kirken ligger midt imellem paa Marken. Gaardmænd ere 23 og Huusmænd 16. Sæde-Jorden er maadelig, Græsgangen og Høet ringe og ingen Skov og Tørveskier, men derimod er Grunden riig paa Kildeveld. Til Sognet hører en Sæde-Gaard, kaldet Nøbbelegaard, som er opbyggt af Geheime-Raad Lützau, og har sine Marker for sig selv uden al Frihed. Samme tilhører nu Grevskabet Knuttenborg. Annexet er Bursøe.
- g) Kirken er bygt af Kampe-Steen, ligger eenlig paa Marken ved en Aae, kaldet Ringsebølle Søe, og har en Klokke i et Træ-Taarn. Eyeren Conferentz-Raad Lehn har ladet den reparere. Sognet er Annex til Røebye.
- h) Seddinge Kirke er gammel, har et Taarn og to Klokker fra 1595. Alter-Tavlen er fra 1603. Kalk og Disk er med to Vaabner, givet af Mads Erichsen; over ham er i Choret en Liig-Steen med Vaabener og Inscription: Mads Erichsen til Seddinge, død 1585 og Frue Anne Avelgaard. Sognet, foruden Herre-Gaarden, bestaaer af 14 Gaarde 24 Huuse og to Vand-Møller.
- i) Kirken er liden, har et Træ-Taarn med to Klokker fra 1603 og 1679 og Navnene Poul Abraham Lehn og E. C. Cicignon. Alter-Tavlen er smuk (473) med to Vaabner og Bogstaver G. L. og A. Parre. En forgyldt Kalk og Disk givet af Kirstine Pors 1640 og Abelat Esken af Niels Hansen Byefoged i Rødbye 1715. Sognet, foruden Dansted, bestaaer af 28 hele og halve Gaarde samt 24 Huuse, og har Mangel paa Skov og Tørveskier. Annexet er Seddinge.
- j)
- k) Kirken er med et grundmuret Taarn, begge Deelee 1769 sat i god Stand af Grev Reventlau, som har og givet en Sølv-Kande, Kalk og Disk, Abelat-Eske, og Sølv-Fad til Daaben. Annexerne ere Skiørringe og Veilbye. Sognet bestaaer af 37 Gaarde og 56 Huusmænd.
Ved Kirkens Søndre Side er en rund Steen 4 Alen høy, hvorom læses i Wormii Monum. Pag. 267 og ikke langt derfra er en Kilde med got og sundt Vand.
- l) Veylebye Kirke har et grundmuret Taarn, ligger paa et høyt Sted nær ved Søekanten, og kan, ligesom Tiersted, være de Søfarende til Nytte; den har til 1700 havt sin egen Præst, men da blev den efter Baron Gyldenkrone's Ansøgning lagt til Tiersted og Skiørringe Sogner. Sognet bestaaer af een Bye, 24 store og smaa Gaarde og Huusmænd.
- m) Aagebye Kirke er liden, har et Træ-Taarn og to Klokker. Paa Alter-Tavlen findes afmalet endeel adelige Personer, som communicerer, hvorhos Præsten døber et Barn. Paa Prædikestolen og den øverste Stoel findes Printz CHRISTIAN den Femtes og Printzesse MAGDALANA SIBYLLES Navne og Vaabner. I Kirke-Gulvet er en Liig-Steen med Vaabner over Emiche Sparre til Opager, død 1619. Bemeldte Opager er en Bye af 9 Gaarde, hvor han har

boet i den yderste Gaard, og findes der endnu én med Graver omkring opkastet Høy, kaldet Sparres Høy. Sognet bestaaer af 16 Gaarde og 16 Huuse. (474).

- n) Kirken er liden og har et Træ-Taarn med en Klokke. Sognet besaaer af 19 Gaarde og 50 Huusmænd.
- o) Kirken har et Taarn med et lidet Træ-Spiir og to Klokker, den ene givet af Jomfrue Sophie Gyldenstjerne, Abedisse i Mariboe-Closter 1596. En Sølv forgyldt Kalk og Disk samt en Abelat-Eske af Frue Söster Lerche. Foruden Herre-Gaarden ere to Avls-Gaarde, nemlig Bandholmsgaard og Vorskougaard, som nyder Hoved-Gaards Frihed. I Sognet ere 86 Gaarde store og smaa. Hvad til de Fattige er henlagt S. Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 26.
- p) Hillested Kirke er med Taarn og Spiir, har to Klokker og et Slag-Uhr. Kalken er givet af Johan Kruchau. I Choret to Skilderier, det ene over Provst og Sogne-Præst Magister Jacob Bruun.
- q) Bursø Kirke har et Træ-Huus med en Klokke fra 1654. Kalken er givet 1609 af Eiler Knudsen Kruchau til Bursø, som nu er en Bonde-Gaard, og ligger Østen for Kirken uden al Frihed. En Liig-Steen over Sogne-Præsten Herr Anders Jörgensen Maes, død 1618 72 Aar. 1550 er givet Kongelig Bevilling, at naar Bursø Præst døde, skulde Sognet til Holebye annecteres. Sognet har 23 Gaarde og 18 Huusmænd. Eyendommen er maadelig, Græsning og Høebond er ikke synderlig noget af, Tørveskier slet intet og meget lidet Skov i Bursø Hestehave. Hospitalet til 12 Lemmer er funderet af Geheime-Raad Lüttau 1703. See Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 31. (475)
- r) Kirken har et Træ-Taarn og to Klokker, den ene givet af Just Friderich von Papenheim og Friderica Regitze Urne til Søholt 1643. Paa Klakens Fod staaer med Munke-Bogstaver: Elemosyna D. Margrete Regine, Dacie, Svecie & Norvegie orate pro ea. Den forgyldte Abelat-Eske og Viin-Kande samt Alter-Tøyet er givet af Generralinde von Lüttau 1764. Alter-Tavlen er af Billedhugger-Arbeyde bekostet af Papenheim 1643 og renoveret 1753 af General-Major Lüttau. Prædikestolen er meget smuk ligeledes af Just Friderich von Papenheim og Frue Friderica Regitze Urne bekostet 1639 og renoveret 1753. Kirken var 1601 tillukt, saa at Menigheden maatte søge Bursø Kirke, som den Tid var dertil annecteret. I Pavedømmet skal have været giort Perigrinationer til denne Kirke, som først har havt Navn af vor Frue Kirke, blev siden kaldet Krøblinge Kirke, og endelig Krønge Kirke. I Sognet er en Kilde kaldet Krykke Kilde. Præsten til Syllested, Skovlænge og Gurrebye, Magnus Severinus Rahr, skal i denne Kirke være bleven ordineret 1697.

Musse-Herred i Aalholm- og Mariboe-Closter Amt i Laaland.

Saxkiøbing Kiøbsted, Rørsøe, Rørbek, Ourebye, Ourebyegaard en Herre-Gaard.

Nysted Kiøbstæd, Christiansholm Herre-Gaard, Vantøre, Mariboe Kiøbstæd, Lade-Gaard, Revshalebye.

- a) Kiettinge Sogn, (a) Kiettinge Bye, Raagelunde, Tokkerup, Freylev. (476)

- b) Thorebye Sogn, (b) Thorebye, Nagelstie, Sundbye, Flintinge, Birket, Røgerup, Grænge, Sløsserup, Korsemærke, Poulstrup, Pierskov Herre-Gaard, Fuglesang Herre-Gaard, Rosenlund Herre-Gaard. (477)
 - c) Radsted Sogn, (c) Radsted Bye, Pugerose Tofte, Krungerup, Nørre Langet, Teglgaard, Krenkerup Herre-Gaard. (478)
 - d) Maibølle Sogn, (d) Maibølle, 25 Gaarde. Hielm, 20 G. Søsmark, 12 G. Guldborghuset ved Stranden, hvorfra Færgen gaaer til Falster. (479)
 - e) Vixnes Sogn, (e) Vixnes Bye.
 - f) Taars Sogn, (f) Taars, Kalløe, Bremstoftegaard, Tudderød, Kellerup, Fauernstedgaard, Berritzgaard Herre-Gaard.
 - g) Vaabensted Sogn, (g) Vaabensted, Buderup, Maltrudgaard, Truestrup, Leyrupgaard, Aagerup, Kraarup, Nielstrup Herre-Gaard. (480)
 - h) Hunsebye, (h) Hunsebye, Anderstrup, Skielstrup, Knuthenborg Herre-Gaard, Strandbye, Maglemerbye, Grimstrup. (481)
 - i) Engistofte Sogn, (i) Engistofte, Taarnbye, Olstrup, Engistofte Herre-Gaard.
 - j) Slemminge Sogn, (k) Slemminge, Lille Slemminge, Østerbye, Ugstrup, Nørregaard Herre-Gaard, Heyrede, Ellehave. (482)
 - k) Døllefielde Sogn, (l) Døllefielde, Langetbye.
 - l) Fielde Sogn, (m) Fielde, Kartoffe.
 - m) Musse Sogn, (n) Musse, Bramlykke Herre-Gaard.
 - n) Breininge Sogn, (o) Breininge, Underup, Laagerup, Torup.
 - o) Herritzlev Sogn, (p) Herritzlev, Stubberup, Eigholm, Eigholmgaard Herre-Gaard, Skaarup.
 - p) Øster Ulslev Sogn, (q) Øster Ulslev Bye. (483)
 - q) Godsted Sogn, (r) Godsted, Kaarupgaard, Røgebølle, Carlebye, Ulrichsdahl Herre-Gaard.
 - r) Vester Ulslev Sogn, (s) Vester Ulslev, Handermelle, Ollebølle, Søerup, Sløse, Sandager.
-
- a) (475) Kirken er med Taarn og har tre Klokker, den ene givet 1591 af Vibike Podebusk til Lindholm, Niels Bild til Raunholts Enke, og een af Menighedens Ungdom 1654. I Taarnet er og et Seyerverk. Alter-Tavlen er bekostet af Knud Urne og Mette Grubbe 1612. Her er et (476) aaben Begravelse, hvori hviler Justitz-Raad og Landsdommer Povel Matthisen, død 1708 76 Aar, og Frue Ide Portulan, død 1715 57 Aar, de gav 200 Rdlr. for deres Gravs Vedligeholdelse. Annexet er Breigninge.
 - b) Kirken er med Taarn, hvori er et Seyerverk og to Klokker, den ene givet 1588 af Herr Peder, Sogne-Præst, og den største af Friderich Hobe, Dronningens Lehnsmænd og Herr Peder Mikelsen, 1595. Paa en Rude er ibrændt Sogne-Præsten Herr Niels Torkelsen Vaaben, som Kong CHRISTIAN II adlede 1520, neden under: Dominus Nicolaus Torkilii, hujus Ecclef. Pastor. Kirken har fire Rader Stole i tre gange; paa den øverste Stoel staaer Erich Ruds og Frue Anne Hardenbergs Navne 1567. Alter-Tavlen er staferet og Alteret beklædt af Herr Lauritz

Lund og Anne Rostrup 1680. Daaben er givet af Herr Sköler 1681. Esken til Brødene af Sogne-Præsten Hans Burgman og Hustrue Dorthe Margrethe Ryge 1764. Kalken, som var givet 1659 er forbedret 1684 af Casper Kiseveher. Hvad til Sognets Fattige er givet see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 89.

Af Kilder er der tvende meget gode neden for Thorebye og uden for Flintinge Præste-Gaard. Aaen, som kommer fra Stranden, er med Broe over, løber ind ved Saxkiøbing, og ud igiennem Thorebye Sogn igien i Stranden, den løber fra Vester til Øster, har tilforn været seylbar, og er den Aae, som skiller Guldborg fra Laaland; i samme fanges Aborre og Giedder. I Sognet er 8 Byer, 4 Møller og en Færge-Gaard i Sundbye, hvorfra man gaaer over til Nyekiøbing i Falster. I Sognet ved Fuglesang ere to smaa Øer, som bære intet uden Græs, og Høet føres derfra med Baade. (477)

- c) Kirken ligger midt i Sognet, har høyt Taarn, som 1621 er forhøyet med en Kuppel og Spiir, som hviler paa tolv Pillere, beklædt med Blye. Spiret har Frue Elisabeth Rosensparre, Axel Brahes Enke til Krenkerup ladet tække med Skiæversteen. Efter hende lod Palle Rosenkrantz til Krenkerup opsette en Muur med Spiir, lod bygge et nye Begravelse og Kirken renovere 1636, hvilket i en Steen paa Taarnet er udhugget. Paa en Steen ved Vaaben-Huset staaer: at Frue Elisabeth Rosensparre 1621 har ladet samme opbygge. Det udbyggede Begravelse er af Qvadrat hugne Kampe-Steen med fire Gavle, hvorpaa o Bremer Steen er udhugget de Brahers, Giöers, Rosensparres og Gyldenstiernes Vaabener; indvendig er det hvelvet, og et Epitaphium af Marmor opsat over Elisabeth Rosensparre og hendes tvende Mænd, Axel Brahe og Palle Rosenkrantz, hvis Inscription Ord til andet er indført i Marm. Dan. Tom. I. p. 267. Oven over i Capellet staaer Christian Ditlev, Greve af Reventlau, og Fure Benedicta Margrethe Brokdorfs Liig med tre Børn. Herr Greve af Ahlefeldt og Frue Grevinde af Revntlau. Derfra er en Trappe ned i Begravelset, hvori hviler: 1.) Elisabeth Rosensparre, Oluf Rosenspare og Elisabeths Gyldenstiernes Datter, som var først gift med Axel Brahe, og siden med Palle Rosenkrantz, død 1627 35 Aar. 2) Frue Elisabeth Lunge, Jörgen Lunges til Odden og Sophie Brahes Datter, som var gift med Palle Rosenkrantz og Frue Helvig Rantzaus Datter, død 1631 14 Aar. 4.) Frue Elisabeth Rosenkrantz, Palle Rosenkrantz og Elisabeth Lungis Datter, son var gift med Frantz Rantzaus til Estvadgaard, død 1657 26 Aar. 5.) Jörgen Rosenkrantz, Palle Rosenkrantz og Elisabeth Lungis Søn, død i Venedig 1660 23 Aar. 6.) Hans Søster Helvig Rosenkrantz, fød og død 1630.

Ved den Nordre Side af Kirkens Østre Ende, blev 1739 af salig Grev Reventlaus Enke Frue Benedicta Brokdorf, bygt et muret Begravelse, indvendig (478) gibset, og paa Enden af Muren til den Nordre Side fem Vaabner opsat i Bremer Steen, hvilke tilkiendegive de Liig, som staae paa Gulvet i Palle Rosenkrantzes Capel, hvoriblant er det fiende af Grevens Børn, Friderich Greve af Reventlau, Ridder, som døde i Italien.

Paa begge Klokkerne sees Benedicta Margrethe Brokdorf, Grevinde af Reventlaus Navn med Aarstallet 1739. Paa Alter-Tavlen er en gudelig Inscription Joh. 6, I. Paa Siderne: Otte Brahes og de Giöers Vaabner. Paa Stagerne: Axel Brahe og Elisabeth Rosensparre 1617. I Choret ere to

Liig-Stene, én over Albert Giöe til Krenkerup, Mogens Giöes Søn, død 1558 og Frue Anne Rosenkrantz, Ole Datter af Boller, død 1589 og Frue Anne Rosenkrantz, Oles Datter af Boller, død 1589 hvorpaa de begge ere udhugne i fuld Corpus med Vaabner omkring, see Marm. Dan. Tom. II. pag 318. Den anden over Otto Giöe til Krenkerup, Clausholm og Torbenfelt, Alberts Søn, som blev skudt af Rigens Fiender for Elsborg 1567 hvor han ligeledes i fuld Corpus er udhugget. Paa Daaben: Oluf Rosensparre og Elisabeth Gyldenstjerne 1611 Axel Brahe og Elisabeth Rosensparre. Paa Kalken: Albert Giöe og Anne Rosenkrantz 1589. Paa Prædikestolen: Brahes og Giöes Vaaben 1608 med gudelig Inscription. Desforuden er her en Liig-Steen over Sogne Præst Hans Michelsen Vinding, død 1702 42 Aar. En dito over Anders Thögersen, Sogne-Præst, død 1664 61 Aar. Paa en Tavle: Claudius Janæus, Sogne-Præst, død 1664 61 Aar Sogne-Præst Niels Clausen Lindesöe, død 1744. Sogne-Præst Christen Sörensens Fischer, død 1710 55 Aar, med flere Liig-Stene over Præsterne.

Ved Kirken er et grundmuret Hospital oprettet af Palle Rosenkrantz til sex Lemmer, siden forbedret af Jörgen Scheel, og udvidet til sexten Lemmer. Foundationen er indført i Hofm. Fund. Tom. VI. p. 80 og Skolen p. 79.

Den grundmurede Skole er opbyggt af Benedicta Margaretha Brokdorf, Grevinde ag Reventlau. Sognet bestaaer af 61 Bønder og 42 Huusmænd. (479)

- d) Kirken er med Taarn og to Klokker. Under Taarnet hviler Velbyrdige Abraham Lehn til Berringgaard og Høybyegaard, og Frue Sophia Amalia Edinger. Alteret, som er forfalden, er bekostet af Christopher Giöe, Marcus Giöes Søn, og Berte Bölle Erichs Datter. Lyse-Kronen og Kalken er givet af Abraham Lehn.
Dette Sogn er Annex til Saxkiøbing.
- e) Kirken er med Taarn og en Klokke, og har for Retsen intet merkværdigt.
- f) Taars Kirke er med Taarn. I samme er et Orgelverk, et Epitaphium og et Begravelse over Ober-Standmester Harsdal, død 1719 73 Aar, og Frue Sophia Offenberg, død 1724 76 Aar, see Inscriptionen i Marm. Dan. Tom. II. pag 321 322 de gav 500 Rdlr. til Beritzgaard Godsets Fattige, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 77. En Eske med Paaskrift: de Brachio St. Johan. Et Munke-Billede i Steen udhugget, hvorpaa staaer: A. D. 1119 profesto natalis St. Benedicti, Abbas Dm. Nicolaus Rector Hujus Ecclesiæ Thornes. Annexet er Vixnes.
- g) Vaabensted Kirke er med Taarn, bekostet af Stift-Amtmand Lerche 1674 og takket med Spaan af Commerce-Raad Flindt, deri er to Klokker, den eene givet af Etatz-Raa Flindt 1766, den anden er fra 1616. Alter-Tavlen er smuk malet, og har en Inscription angaaende, at 1708 den 26 Augusti, opbrændte af det ene Lys Alter-Tøyet, som dog slukkedes af sig selv. Paa Alteret ere to store Stager. Alter-Tøyet er af Fløyel med Guld broderet. Kalk og Disk er forgyldt. Abelat-Esken er givet af Cornelius Lerche 1664. I Kong CHRISTIAN III Bibel er anført Præsternes Navne, hvoriblant Iver Nielsen, som gav den ene Klokke til Kirken, han døde 1618 og hans Jordefærd blev hæderlig besørget af Hilarius (480) Gyldenstjerne og Frue Sophie Bernekov til Nielstrup. En Liig-Steen med Vaaben og Portrait over Johan Oxe til Nielstrup, død 1535 see Marm. Dan. Tom. II pag. 318. En dito hvorpaa meldes, at Eiler Gyldenstjerne til Bistrup, og

Sophie Bernekov til Nielstrup har bekostet den over Sogne-Præsten Iver Nielsen, som døde 1618. En Inscription, at Cornelius Lerche, Etatz-Raad og Stift-Amtmand over Laaland og Falster, 1674 anvendte 2000 Rdlr. paa Taarnet og Kirkens Ornamente, see Marm. Dan. Tom. II pag. 319; hans første Frue Maria Amalia Gude, Etatz-Raad Gudes Datter, døde 1707 32 Aar; hans anden Frue Sophia Ulrica Reichau, døde 1720 see Marm. Dan. Tom. II pag. 320. Oberst-Lieutenant Niels Christopher von Bülov, gift med Cicilia Vithberg, han døde 1740 73 Aar, see Marm. Dan. Ibid.

Annexet er Engelstøtte.

- h) Kirken er med Taarn og to Klokker, den ene givet af Axel Urne 1571. Alter-Tavlen og Prædikestolen er Billedhugger-Arbeyde, givet af Grev Adam Christopher von Knuth, og Viin-Kanden 1680 af Sogne-Præsten Samuël Jld. Kirken har et anseelig Pulpitur, Herskabets Stoel og Orgelverk med videre. Over Chors-Døren er en liden Tavle, deraf er kommen det Ordsprog: Han er saa høy, som Hunsebye Alter-Tavle. Ved Kirken er det Grevelige Knuthiske Begravelse med anseelige Jern-Døre for; inden for i Begravelset er Geheime-Raad Knuth og Frues Portrait i Marmor en buste. Deri hviler: Geheime-Conferentz-Raad Eggert Christopher von Knuth til Metz og Aasmark, Ridder, død 1697 54 Aar, see Inscriptionen i Marm. Dan. Tom. II pag. 312 Hans Frue Söster Lerke, Cornelii Lerkes Datter, død 1723 65 Aar med trede Børn, som døde smaa. Desforuden hans Søn Geheime-Raad, Cammer-Herre (481) Adam Christopher von Knuth, Greve af Knuthenborg, gift første gang med Helvig Ulrica Luxdorf, anden gang med Ide Margrethe Reventlau, døde 1736 49 Aar, og er nedsat i en stor Kobber-Kiste, tilligemed begge sine Fruer, derved staae trede Børn, som døde smaa, see Inscriptionen i Marm. Dan. Tom. II. pag. 314 315 316. Ved Kirken ere tvende Pillere med forslidte Munke-Bogstaver. Paa Kirke-Muren er udhugget et Menneske-Hoved fem Alen fra Jorden, som menes, at være Høyden af de Kiæmpe, der har bygt Kirken, andre mene, at det er en Efterlignelse af Kong HUN, alt sammen efter Tradition. Hvad til Skolen er henlagt see i Hofm. Fund. Tom. VI. pag 69 og til Hospitalet: ibid. Pag. 72.
- i) Kirken er liden, men smuk, og ziret med et Taarn og Spiir, hvori er to Klokker; paa den mindste staaer: Junker Peder Witfeldt til Ingestoft 1575. Alteret er med Catholske Billeder og forgylde Laager, til samme er et af Guld- og Sølv-Brocades Alter-Tøj og to Lysestager. Paa Kalken og Herskabets Stoel staaer: C. Lerche, S. U. Reichau. Ved Kirken er et Hospital, stiftet af Conferentzraad-Inde Rosenörn, til fem fattige Lemmer, som foruden Ildebrand nyde aarlig en Tønde Rug og fire Skiepper Byg. See Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 76. I Sognet er 19 Gaardmænd.
- j)
- k) Kirken er med Tarn og to Klokker. Alter-Tavlen er fra 1587. En Liig-Steen over Dronning DOROTHEÆ Kiøgemester Baltzer, død 1485. En dito over Frue Sophie Gyldenstjerne til Nørregaard, Knud Gyldenstiernes til Thimgaard Datter, Enke af Velbyrdige Hans Laursen, 1590 See Inscriptionen i Marm. Fund. Tom. VI. pag. 65. Annexet er Fielsted. (482)

- l) Kirken er en skøn Bygning med Taarn; den menes at være bygt af Kong WALDEMARS Søn, Christopher, Hertug over Laaland, som sees af et Brev, indført i Hofm. Fund. T. VI. p. 45. Bag ved Alteret har været et muret Begravelse, som 1694 er opfyldt. Et Eptaphium over Sogne-Præst Hr. Jörgen Knudsen Ellegaard og Anne Hans Datter Mule 1665. Kiendetegn af den afbrudte Tostrup Bye kan sees endnu, som Hertug Christopher 1362 gav Præsten for Siele-Messe. Annexet er Musse.
- m) Kirken er med Taarn og har to Klokker. Alter-Tavlen er fra 1589.
- n) Musse Kirke er uden Taarn, og én af de ældste Kirker, hvoraf Herredet har sit Navn.
- o) Kirken er uden Taarn og har kun én Klokke. Alter-Tavlen er givet af Sogne Præsten Zacharias Christophersen til Herritzlev og Breininge, som 1695 blev separeret saaledes, at Herritzlev blev annecteret til Nyested, og Breininge til Kiettinge. Om en Rune-Steen, som findes der, see Wormii Monum. Pag. 262.
- p) Kirken, som tillige med Taarnet har lidt Skade af Ildebrand, har Geheime-Raad Raben ladet sette i Stand. Om Hospitalet til sex Fattige see Hofm. Fund. Tom. VI. pag 61. Dette Sogn er Annex til Nyested.
- q) Kirken er med Taarn og har to Klokker, paa den ene staaer: 1665. Sogne-Præst Peder Rasmussen Ruud & c.
I Veyret blev jeg brekket, da Laaland blev af Svensken svekket.
I fred omstøbt fik bedre Klang, og kaldet Folk til Kirkegang.
Hvad til Kirken og Fattige er henlagt, see Hofm. Fund. T. VI. p. 61 62.
Annexet er Godsted. 1647 er i Sognet paa Marken funden en Grav med usædvanlig store Menneske-Been. (482)
- r) Kirken er uden Taarn. Paa Kalken staaer: 1593 Friderich Hobe til Boserup, Høvedsmand over Nyekiøbing og Aalholm, og Frue Sidsel Urne. En Liig-Steen med Munke-Bogstaver.
Ved den Bonde-Gaard Aalevad, hvor der endnu er Rudera og opkastede Banker, kan kiendelig sees, at der haver staaet en stor Bygning, og efter al Formodning et Closter; stax ved ere ferske Søer og Skove.
- s) Kirken er med et stor Taarn of Spiir, som de Seylende i Øster-Søen tage Sigte af, for at flye det saa kaldede Rød-Sand. Den største Klokke er givet af fire Sognemænd 1616, og Alter-Tavlen er samme Tid givet af Sogne-Præsten Morten Knudsen. (483)

Naskou Kiøbstæd, i Halsted-Closter Amt, Nørre-Herred i Laaland.

Navn. Naskou Kiøbstæd har Navn af den megen Skov, som der tilforn har været, men som i Krigen 1659 er bleven ødelagt; samme er meget nøye beskrevet i Atlas Dan. Tom. III fra Pagina 279 til 293 saa at følgende er alene at tillegge.

Privilegier. 1266 fik Byen Kong ERICH GLIPPINGS Pergaments Brev paa Latin, hvorved Byen forundes den Jord Siegers Eybi og Mareskov.

1275 dito paa Pergament om Naskus Privilegier og Friheder.
1290 dito de Roeskilde nye Friheder.
1307. Kong ERICH MENVEDS Confirmation.
1370 Kong CHRISTOPHER III Confirmation. (484)
1404. Kong ERICH POMERANI Confirmation om et Skib den store Ark kaldet.
1410. blev Byen nesten af Ildebrand ødelagt.
1441. Kong CHRISTOPHERS BAVARI Confirmation.
1445 Kong CHRISTOPHERS Brev, som forunder Naskous Borgere Seyladsen og udelukke derfra Bønder og andre.
1451. Kong CHRISTIAN I Confirmation.
1479. Kong CHRISTIAN I andet Confirmations-Brev.
1496. Kong HANSES Confirmation,
1500. Kong HANSES Confirmation anden gang.
1510 plyndrede Lybekkerne Byen.
1513 Kong CHRISTIAN II Confirmation
1531 Kong FRIDERICH I Confirmation.
1538 Kong CHRISTIAN III Confirmations-Brev paa Pergament over alle Byens gamle Friheder og Privilegier.
1559. Kong FRIDERICH II Confirmation.
1577 er efter Kong FRIDERICH II Benaading Krogsbølle Bye afbrudt, og dens Jorder lagt under Nakskou.
1623. Kong CHRISTIAN IV. Confirmation.
1629 var der Pest i Nakskou og 441 Mennesker døde i kort Tid. Samme Aar lod CHRISTIAN IV Byen befæste, og 1657 lod Kong FRIDERICH III ved Joh, Brekling Fæstningen forbedre.
1662 efter Byen Beleyring og Indtagelse, fik Byen Landstings Ret, som siden 1683 blev ophævet.
1667 den 7 Febr. Fik Byen Stabel-Ret i Laaland af Kong FRIDERICH III, 8 Aar frie for alle Skatter, og 16 Aar halv Skats Frihed.

Kirken kaldes St. Nicolai Kirke; dens Spiir blev i Kong CHRISTIAN IV Tid formedelst sin Brøstfældighed nedtaget og til et (485) Taarn indrette, hvori ere fire Klokker fra 1680, 1748, 1749. I Choret er en meget smuk Alter-Tavle givet af Christopher Pedersen i Aalborg, hvis Søn blev ihjelskudt i Viborg 1653, hvorudover han til Alter-Tavlens Bekostning anvendte de Penge, som Manddraberen maatte bøde. Kirken har fire Rader Stole, smukke Vinduer, endeel lukte Stoele, Orgelverk og et Pulpitur. Omkring Daaben ere Tavler med gudelige Emblemata og Skilderier, hvoriblant er over da værende Sogne-Præstes, siden Biskop Frantz Thestrup Frue og Datters Portrait; derved er et Epitaphium over bemeldte Thestrups første Frue Else Mule, død 1693, 35 Aar. I det store aabne Begravelse hviler General-Major Jacob Geveke, Borgemester Gevekes Søn af Borg i Femern, som havde været Commendant i Naskou og Cronborg, og døde 1698, 82 Aar. Oberst-Lieutenant Cai Friderich von Ahlefeldt, død 1755, 62 Aar; desforuden endeel Danske og Svenske Officierer, samt en Præstes Liig unde Inscription. 1687 paa en Søndag, da Froprædiken var

til Ende, slog Torden ned igennem Pulpituret og Pillerne, og sønderslog Viseren og Skiven paa Seyerverket, dog uden at noget Menneske kom til Skade. Inscriptionen see Marm. Dan. Tom. I. pag. 262 263.

Paa den Vestre Side af Kirken, som vender ud til Havnen ere fem Kugler, som de Svenske i Krigens Tid har indskudt. I Hvelvingen er en forgyldt Kugle, som ligeledes af samme 1659 i Kirken blev indskudt, hvorved Alter-Tavlen fik stor Skade. Endnu i Choret en Bombe, som den 18 August 1659 om Søndagen slog ned, imedens den Psalme blev siunget: Nu bede vi den Hellig Aand. Dog gjorde den ikke noget Menneske Skade. Hvad til Kirken er henlagt see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 93. (486)

Øde Kirker. I Munkenes Tid har der været en Closter-Kirke, men da de bleve uddrevne, og Staden med flere Gader og Stræder udvidet, var denne Kirke for liden, og som Byen samme Tid blev gjort til en Fæstning, blev denne Closter-Kirke gjort til et Tøyuus, men efter Krigen 1659 nedbrudt; dog holdes endnu endeel af Kirke-Gaarden ved lige, hvori de Fattige begravnes, det øvrige er ti Hauger indhegnet.

Latinske Skole. Den Latinske Skole er en gammel og uanseelig Bygning, har en Rector og to Hørere; Disciplerne vare i Aaret 1770 sexten i Tallet. Donationerne til samme ere anførte i Hofm. Fund. T. VI. p. 99 til 120.

Danske Skoler. Byen har to Danske Skoler, til den ene er frie Huus og noget lidet af Skolens Renter for at læse for tolv fattige Børn; den anden Skolemester har intet andet, end hvad Forældrene selv betaler for deres Børns Underviisning, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 120.

Hospital. Hospitalet er indrettet til tolv Fattige, som nyder fri Huus og noget ugentlig i Penge af det, som aarlig lignes paa Byen til de Fattige, desforuden Renten af de Fattiges Capitaler, see. Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 121. Madame Rigelsen tvende Huuse til fire fattige Enker, ibid. Tom. VI. pag. 131.

Gaderne. I Byen er tre store reele Gader, nemlig: Søndergade, Veilegade og Tillegade; de mindre Gader og Stræder ere: Korgaden, Clostergaden, Brædegade, Hollændergade, Vor Frue Gade, Kattesund, Badstuestrædet, Farvernes Stræde, Byebroestræde, Tolderens Stræde, Kongens Toft, Præstestræder, Nordens Kirke, det store Torv, det lille Gaasetorv og Stranden; i Dronningens Stræde er alene der Kongelige Korn- eller Magazin-Huus.

Gaarde og Huuse. 1750 var Gaarde og Huuse i alt 364, hvori boede lige saa mange Familier, men formedelst Handelens Aftagelse og andre Forandringer ere nu nogle uden Beboere, og nogle kiøbt for ringe Værdie og lagt til andre, saa at Byen har nu en 40 Familier mindre end for (487) 20 Aar siden; Siele over 12 Aar udgjør 900, hvoriblant Borgernes Antal er 180.

Indvaanerne. Indvaanerne bestaae af 1 Sogne-Præst, 1 Capellan, 1 Catechet, 1 Organist, 1 Rector, 1 Conrector, 3 Hørere, 1 Borgemester, 2 Raadmænd, 1 Byefoged, 1 Bye- og Raadstueskriver, 23

Kiøbmænd. Privilegerede: 1 Apotheker, 1 Chirurgus, 1 Musicant, 1 Guldsmed, 2 Farvere, 87 Haandverkere, som baade have Laug og ikke have Laug, hvoraf ere 22 Skoemagere, 10 Skrædere, 7 Handskemagere, de øvrige er 2, 4 6, 7 af hver slags Haandverk.

Consumptionen er aarlig 3500 Rdlr.

Handelen. Byen fornemste Fordeel har forhen bestaaet i Handelen, da den tilforn havde 50 Fartøyer, men nu ikkun 18, nemlig: Et paa 21 Læster, et paa 13, et paa 12, og Resten paa 9, 8, 6, 3, og 2 Læster, som fare alene til Kiøbenhavn, Norge og Provincerne: de smaa losse ved Byens Bolverk, men de store maa blive liggende ved Pippe-Renden, som er en liden fierding Vey fra Byen, hvorfra Vahrene ind og ud prammes; Havne er god, hvorfor fremmede Skibe der ofte søger Tryghed.

Engelholm. Ved Naskous Fiord ligger Engelsholm eller Engelsborg paa en Øe kaldet Slot Øen. Da Kong HANS merkede, at Rafnsborg, som laae i en Afkrog af Landet, ey kunde være sikker nok til Landets Forsvar, lod han paa den Øe 1510 bygge et rund muret Taarn, hvor omkring er en Jord-Vold med en dobbelt Grav; fra Taarnet gaaer to Flygler ned til Stranden; af Jordvolden og Graverne ere endnu Kiendetegn, men naar det er afskaffet, vides ikke, da Engelsborg blev opbyggt forfalds Rafnsborg Fæstning, som 1334 var opbyggt, og 1510 ødelagt, hvorom meldes ved Birkets Sogn. Nu er alene deraf at see de særdeles høye opkastede Volde; det havde Norden for sig Stranden, og Sønden for sig et Bundløs Morads (488) saa at det var i de Tider uovervindelig, uden naar Moradset og Stranden var tilfrossen, paa hvilke Tid Kong WALDEMAR og indtog Fæstningen; disse tvende Fæstninger ere siden efter Haanden blevne øde, da Naskou blev en Fæstning, som siden, da den af de Svenske 1658 blev første gang for hastig indtaget, ved det Havet var saa stærk befæstet, som imod Land-Siden, havde samme Skiæbne, som Ravnsborg, og strax maatte overgive sig; derimod da de Svenske anden gang 1659 beleyrede Naskou, holdt den Beleyringen ud fra medio April til medio Julii, da den først blev indtaget.

Borre Slot og Liusemose Slot. Ikke langt fra Mariboe skal fordum have været to Slotte, det ene ved Nørre Søe paa en Mose Grund, kaldet Liusemose Slot, og der andet Borre Slot; begge tilhørte een ved Navn Jens Grim, og da Lybekkerne beleyrede disse to Slotte, og kunde ey indtage dem, skeete det en Dag, at han var gaaet ud, og paa Veyen tabte sin Kniv, som Lybekkerne fandt, og viiste samme til dem, som commanderede begge Slottene, da de bleve indladte, og ved dette Krigs-Puds overvandt dem paa engang. Til Naskou Sogn hører 9 Herre-Gaarde, som forhen ved Nørre ere anførte.

Mariboe Kiøbstæd, i Mariboe-Closter Amt, i Musse-Herred.

Mariboe. Mariboe Kiøbstæd er omstændig beskrevet i Atlas Dan. Tom. III. fra pag. 293 til 300, hvortil kan føyes følgende.

Kirken har kuns et Træ-Taarn med tre Klokker, givet 1603 af Magistraten og Sogne-Præsten; den har tilforn været en Closter-Kirke; thi da Byen brændte 1596 blev denne Kirke 1598 repareret og blev Byens Kirke; Byens forrige Kirke har ellers staaet der, (489) hvor den saa kaldede Dronningens Gaard har staaet, som er solgt til Particulair; 1741 kostede Kirken 7000 Rdlr. at sette i Stand, som Hartkornet i Laaland og Falster betalte; den er den anseeligste Kirke paa Landet, og tillige en Cathedral-Kirke, hvori Landemode holdes. Alter-Tavlen er givet 1641 af Borgemester Sören Sörensen, som tillige gav 1000 Rdlr. hvilket er Kirkens eneste Capital Det gamle Alter-Klæde af Vand'or har været besat med Perler, givet af Grevinde Uhlfelt. To Kalke givet af Frue Margrethe Hardenberg, den ene fra 1603, og den mindre er med Bibelske Historier udarbejdet. Abelat-Esken givet af Sogne-Præsten Christopher Diderrichsen 1623. Sølv-Kanden af Jomfrue Alhed Vensterman i Maribo Closter, og Abbedissin Jomfru Margrethe Hardenberg 1606. Rekverket for Choret er bekostet af Borgerskabet 1641. Daaben er én med Billeder udhugget Steen, renoveret 1625. Prædikestolen er givet af Morten Vensterman til Søeholt, og Frue Anne Galt. Paa Pillen derved staaer: Henrich Lykke var Lehnsmand, og Jomfrue Margrethe Hardenberg Abbedisse 1606. Orgelverket er bekostet af Henrich Lykke, og Lyse-Kronen af Hans Drucken, Raadmand, 1638. I den Søndre Gang er en Liig-Steen med Vaabner over Henning Valkendorf til Høybyegaard, død 1475 som var den første af det Navn i Dannemark. Paa Grevinde Uhlfelds lukte Stoel staaer:

Sit vulnus quodcunqve, modo non confciant.

Ved Kirke-Døren I den Nordre Gang er en Liig-Steen over Landsdommer Lauritz Urne og Hustrue paa Aalstrup, bekostet af Christian Urne til Aalstrup, og Frue Anne Vybye 1571. Desuden findes endeel Liig-Stene med forslidte Munke-Bogstaver.

I Jomfrue-Closteret paa Grevinde Uhlfelds Grav staaer: Herre! Havde dit Ord ikke været min Trøst, havde jeg forgaaet i min Elendighed. Dette Begravelse-Sted tilhører Hendes (490) Høybaarne Naade Grevinde Eleonora Christina, hvorhelst trende af hendes Sønner ere nedsatte, og selv hviler hun her siden den 6 April 1698, da hun havde levet 76 Aar 8 Maaneder og 8 Dage. I samme Capel er et Skab med to Laager, hvori staaer en Abbed af Træ i fuld Corpus; han skal have havt et Guld-Æble i den høyre Haand, som med Fingerne er afhugget, dog af det lidet, som er tilbage, sees at samme med Juveler har været besat; i samme Chor er en udhugget Steen, som forestiller Tre-reenigheden, hvorunder Christus paa Korset, og neden under: 1665 den 5 Aug. Daa hensov han i Herren, men hvem det har været, vides ikke.

Ved Kirkens Søndre Side er et hvelved Begravelse, hvori Landsdommer Steensen og Familie hviler, tilligemed et balsomeret Liig i Romersk Dragt af blaa Moer med Guld-Kniplinger, men Kisterne ere forfaldne. Vid. Marm. Dan. Tom. I. pag. 264.

I den Vestre Ende er en Tavle, som Mogens Giøe til Bremersvold lod sette til Øre over sin Søster Anne Giøe, som var fød paa Kiærstrup 1545, gav sig udi Mariboe-Closter 1556, hvor hun blev indledet af Hertug Magnus og Hertug Hans i Kong CHRIST. III og Dronning DOROTHEÆ Nærværelse, og døde 1576.,

Hospital. De Fattige har et Hospital, kaldet Venighehuus, til 8 Lemmer, hvad dertil er givet, sees i Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 13.

Indvaanere. Byens Indbyggere bestaae af 1 Sogne-Præst, 1 Capellan, 1 Degn, 1 Organist, 1 Byefoged og Byeskriver, 8 Kiøbmænd, 2 Skippere, 50 Haandverkere af alle Slags uden Laug, i alt 92 Borgere, derforuden 1 Provincial-Medicus, 1 Apotheker, 1 Tolder og Controleur ved Bandholms Toldstæd, hvor Byen har 5 Skibe. (491)

Saxkiøbing Kiøbstæd, i Musse-Herred, i Laaland.

Byens Beliggenhed. Saxkiøbing er en liden Kiøbstæd, ligger 2 Mile fra Nyested Og 1 ¼ Miil fra Maribo.

Vaaben og Navn. Den Vaaben er to Uld-Saxe, som og findes udhugne paa nogle Skiels-Stene i Skoven, og dersom dette Vaaben ikke var, som menes at være kommen af , at der i Begyndelsen har boet nogle Skrædere, skulde man have tænkt, at Byen havde faaet Navn af Saxum, en Steen, hvoraf der findes stor Overflødighed.

Merkværdigheder. 1710 blev stukket Ild paa Consumptions-Forpagter Blats Fartøi paa Ørebye Strand; Manden blev og paaført endeel Fortredelighed, saa at han blev ruineret og flyttede fra Byen.

1728 den 20 October afbrændte der 8 Bygninger.

1756 slog Lynilden ned i Kirke-Taarnet, men sluktes af sig selv, og da Taarnets øverste Deel blev siden opsat af nye, befandts en Bielke at være forbrændt.

Kirken. Kirken, er med Taarn, tre Klokker og et nyt Uhrverk; indvendig er: Et Pulpitur af syv indlukte Stoele, og tvende ved Orgelverket, som 1769 ere opbygte. Alter-Tavlen er fra de Catholske Tider. Tvende Lyse-Kroner, den ene givet af Peder Bert 1600. I Sacristiet, som tilforn har været den Latinske Skole, er endeel af Præsternes Skilderier med Inscription paa Vers tilsat af Magister Mogens Hosum. En Liig-Steen over Kacob Hvitfeld til Berritzgaard 1583. See Marm. Dan. Tom. I pag. 266. Et Epitaphium over Callæ Jensen 1408 ibid. Endeel Epitaphier over Præster og Borgere, og endelig en Optegnelse paa Donationerne til Kirken og Skolen, som ere anførte i Marm. Dan. Tom. II. pag. 617 og Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 38 og 46. (492)

Skolen. Den Danske Skole er strax ved Kirken, hvor Chor-Degnen er tillige Skoleholder, og nyder noget vist for de Fattrige og af Landsbyerne, som er i Resøe 9 Gaarde, i Rørbek 21 Gaarde, og i Ørbye 12 Gaarde. Vid. Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 48.

Hospital. Hospitalet er af Grund-Muur, opbyggt 1581 af Christopher Giöe, hvad dertil er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 38 og 48.

Indbyggere. Indbyggerne ere: 1 Sogne-Præst, 1 Capellan, 1 Skoleholder, 1 Byefoged og Byeskriver, 1 Veyer og Maaler, 16 Kiøbmænd, 4 Skippere, 43 af alle Slags Haandverkere, hvoraf 14 Skoemagere, og 2 Tobaks-Planteurer, ilt 70 Borgere.

Pag. 302 meldes at i Saxkiøbing er en Land-Physicus og Apotheker, hvilket er urigtigt; thi samme boer i Mariboe. Tolderen for denne Bye og Mariboe boer i Bandholm i Ørstofte.

Skibe. Byen har tre Jagter, Havnen er en halv Miil derfra ved Skibs-Broen i Ørebye.

Byens Jorder. Pag. 301 meldes at Byen har en stor Mark, men den er kuns liden og bestaaer alene af 10 Tdr. Hartkorn, som bruges hver Aar, og er inddeelt i to Marker, nemlig: Saxemark og Lillemark; Tobaks Plantning er saare lidet i de Vænger, hvor forhen har været Bygge-Pladser.

Consumption. Consumptionen har forhen været 700 Rdlr., men i noglr Aar ikkun 500 Rdlr. aarlig, da Byen har meget aftaget.

Markeder. Først i Julii, September og October holdes aarlig Markeder.

Kilde. Uden for Saxkiøbing er en Kilde ved Rørbek Bye, som meget besøges. (493)

Nyested Kiøbstæd, i Musse-Herred, i Laaland.

Nyested er en liden Kiøbstæd henimod fem Mile fra Nakskou.

Kirken. Kirken er med Taarn og fire Klokker. Alter-Tavlen givet 1663 af Sogne-Præsten Magister Knud Lerke. En Tavle med Lehnsmændenes Navne. See Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 40 og 54. hvorpaa tillige meldes, at 1654 kom Ild løs paa Torvet da 100 Gaarde tilligemed Raadstuen i faa Timer afbrændte. I det aabne Begravelse hviler Geheime-Raadinde Raben, føf Levitzau, og ældste Søn i to Marmor-Kister. Begravelset ned under er gandske opfyldt med de afgangne Lehnsmænds og Familiers Liig.

Hospitalet. I Byen er et lidet Hospital til 8 fattige Lemmer, see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 57 og angaaende Skolen ibid. Pag. 56.

Indbyggere. Indbyggerne ere: 1 Sogne-Præst, 1 Capellan, 1 Skoleholder, 1 Klokker, 1 Byefoged og Byeskriver, 1 Amdsforvalter over begge Amter, 1 Tolder, 1 Controleur, 1 Amdams Fabriqveur, 1 Farver, 1 Feldskierer, 6 Kiøbmænd, 7 Skippere, 50 af alle Slags Haandverkere, hvoraf 14 Skoemagere, Borgerne i alt 100.

Byetinget. Byetinget holdes om Mandagen.

Fabriqve. Amdams-Fabriqven holdes uden for Byen ved Grevskabet.

Skibe. Byen har syv Fartøyer.

Consumption. Consumptionen er aarlig imod 700 Rdlr.

Rødbye Kiøbstæd, i Fugelse-Herred, i Laaland

Rødbye. Rødbye er ikkun en liden Kiøbstæd og ligger to Mile fra Nyested.

Privilegier. Den Privilegier ere anførte pag 306 og 307. Byefigeden i Mariboe er her tillige Byefoged, og Tinget holdes om Mandagen. (494)

Kirken er med et Taarn og Spiir; den er istandsat 1632 og et Stykke tilbygget 1728. Kalken er meget gammel, givet 1466 af Helle Abbe Andersen.

Dansk Skole og Hospital. Her er en Dansk Skole og et Hospital til fire Fattige. Hvad til begge Deelee er henlagt, see Hofm. Fund. Tom VI. pag 19.

Indbyggerne ere: 1 Sogne-Præst. 1 Capellan, 1 Degn, 1 Organist, 1 Byeskriver, Tolderen ved Draxminde, 1 Controleur, 6 Kiøbmænd, 6 Skippere, Haandværkere af alle Slags 63, deraf 18 Skoemagere, 12 Vævere, i alt 100 Borgere, desforuden 13 Baadsmænd og 22 Avlsmænd, som ey ere Borgere.

Skibe. Byen har syv Skibe, som ligger ved Draxminde, hvorfra er og Færgestædet over til Femeran.

Consumption. Consumptionen er aarlig 640 Rdlr.

Tjørneberg Øe. Tjørneberg er en Græsholm, som tilhører adskillige: imellem samme og det faste Land har Stranden skaaret et dyb Indløb, som Rødbye betiener sig af til Havn.

Herre-Gaarde i Laaland.

Aalstrup. 1.) Aalstrup i Aagebye Sogn i Fugelse-Herred. Gaaarden, som er af Bindingsverk skal være bygt 1605 af Jesper Grubbe; siden kom den under Tostrup, og endelig tilligemed denne under Christianssæde Grevskab, Geheime-Raad Grev Reventlau tilhørende. Korn-Egnen er god, men Græsningen maadelig. Eyerne have været: 1612 Christian Grubbe, hans Broder Jörgen Grubbe, 1669 General Bielke, Klingenberg 1689. Baron Jems Juel, efter ham Baron Wilhelm Gyldenchrone, og Hans Rantzau, som solgte Gaarden til Grev Reventlau.

Atzerstrup. 2.) Atzerstrup eller Asserstrup i Sandbye Sogn Nørre-Herred. Borge-Gaarden menes at være af de Lunger opbygt, og har havt (495) tre Flygler med to Etager, deraf er nu ikkun én Flygel én Etage med dybe Graver omkring og Vindebroe; Gaarden er alene Tiende frie. Dens Eyere have været: 1570 Niels Lunge og Karen Rosengaard, 1590 deres Søn Iver Lunge og Søster Anne Lunge, som fik Knud Steensen 1602. Disse ere begravne i Sandbye Kirke. Efter de Lunger kom Morten Morman, Erich Mormans Søn fra Bramlykke, som døde 1620 og ligger begravet i Naskou; efter ham Oberste Christopher Steensen til Grimsted, som havde hans Datter Berte Morman til Ægte, og som 1647 nedbrød fire Gaarde i Tiærebye, og lagde derunder; han døde 1658 og hun 1659 hans anden Søn Landsdommer Joachim Friderich Steensen beboede Gaarden tilsidst i forrige Seculo, da Justitz-Raad og Land-Commissarius Hieronymus Hoffman købte den, hans Enke solgte den 1706 tilligemed

Grimsted til Cammer-Junker Brokdorf, da de og siden er4 blevne tilsammen, saa at Christian Friderich Baron af Knuth nu er Eyer deraf; see videre Friderichsdahl.

Baadesgaard. 3.) Baadesgaard i Greshauge Sogn i Sønder-Herred. 1659 afbrændte de Svenske to Byer, nemlig: Baadesbye og Langholm, hvis Eyendomme blev kjøbt af Borgemester Hans Michelsen Hoedense i Nakskou, som lagde Grunden til Gaarden, men da han ey kunde betale Skatterne, lod Kongen indrette Gaarden til e Herre-Gaard med Bønder-Gods, dog at noget vist af Tienden skulde svares aarlig til Præsten, og solgte den til Cancellie-Raad Hans Daniel Ahlefeldt og Cathrine Meyer, som tilforn havde havt General-Fiscal Jörgen Landorph; da Cancellie-Raad Ahlefeldt døde 1722 blev hans Stif-Søn Etatz-Raad og Amtmand Hans Landorph Eyere deraf til 1736, da Creditorerne forbandt ham til at sælge Gaarden, som ved Auction blev tilslagen Prinzesse CHARLOTTA AMALIA. Til Gaarden er 2200 Tdr. Hartkorn, saa at den ee én af de største Sæde-Gaarde i Laaland. (496)

Banholmsgaard. 4.) Banholmsgaard i Ærstofte Sogn i Fugelse-Herred er under Grevskabet Knuthenborg anført.

Berritzgaaard. 5) Berritzgaard i Taars Sogn i Musse-Herred, har tilforn lagt til Saxkiøbing. Eyerne have været: Marqvard Poiske, Canik i Roeskilde, som tilligemed sine Sødskende skiødede Gaarden til deres Søster Inger Hans Datter Poiske 1502, hun havde Otte Clausen Hvitfeld, som siden fik Barbara Erichs Datter, derefter tilfaldt den Christopher Hvitfeld til 1568, den sidstes, nemlig Jacob Hvitfelds Enke, Lisbet Frises, eyede Gaardeb 1584, og endnu 1626, Henrich Hvitfeld til Lilleø, til 1626, Jochum Gersdorf ntil 1654, Hans Wilhelm von Harstal til Schrecksbek, Creutzberg og Muhlen, Marschal og Standmester i Sachsen, Christian Ulrich von Harstal til 1680, hans Enke solgte Gaarden til General-Major og Ober-Secreterer Johan Christopher Körbitz, og han solgte den atter 1729 til Abraham Lehn til Berreitzgaard, Høybyegaard, Fuglsang og Prietskou, og døde 1757 efter ham tilfaldt den hans Søn Conferentz-Raad Poul Abraham Lehn til Hvidkilde, Nielsstrup og Lindskou i Fyen og Berritzgaard og Høybyegaard i Laaland.

Bennitze. 6) Bennitze i Hillested Sogn i Fugelse-Herred, er ufrie og en liden Forpagter-Gaard under Grevskabet Knutenborg.

Bramlykke. 7.) Bramlykke i Musse-Herred og Sogn. Hoved-Bygningen er to Etager Grund-Muur og tækket med glaserede Tagsteen, den er Grevens Residence og har Graver omkring sig; det øvrige er Bindningsverk, og hører tilligemed Aalholm nu Christiansholm under Grevskabet for den Rabiske Familie. Førend Cornelius Lerke skal Frantz Rantzau have eyet Gaarden, og lagt nogle Bønders Jorder unde den, da Præsten nyder aarlig Vederlag af Tienden (497)

Bremmersvold. 8. Bremmersvold i Erin deløv Sogn i Fugelse-Herred. Gaarden er alene bygt af Bindingsverk og har lagt under Kronen. Hans Majestæt solgte den 1725 til Geheime-Raadinde Raben, og nu er den under Grevskabet Christiansholm.

Christiansdal. 9) Christiansdal i Branderslev Sogn i Nørre-Herred. Tilforn kaldtes denne Gaard Lundegaard, og var førend 1658 en liden Sæde-Gaard, men da de Svenske afbrændte endeel Byer, blev nogle af deress Jorder lagt derunder, 1686 blev en Gaard Abeltorp lagt derunder, og i saadan Stand forblev den stedse under Forpagtning indtil Grev Danneskiold 1722 fik den med mere Gods af Kongen; han solgte den nogle Aar derefter, nemlig 1728 til Grev Knuth, da endeel af Godset blev lagt til Knuthenborg Grevskab; det øvrige og Lundegaard blev 1743 oprettet til et Baronie for Baron Christian Knuth, og har sit eget Birk. Gaarden afbrændte i Kongens Tid 1720, og lod derefter Grev

Danneskiold Lade-Gaarden af Bindingsverk opbygge. De gamle Eyere har været Knud Stiesen og Anne Lunge, død 1602, efter dem Hans Stiesen til Steensgaard paa Langeland.

Christiansholm. 10.) Christiansholm i Nyested Sogn i Musse-Herred. Denne Gaard kaldtes tilforn Aalholms Slot, og har først været en Residence for de Fyrstelige Regientere, og siden for Lehnsmændene og Stift-Amtmændene; den ligger midt i Søen, og er ved en Dæmning skilt fra Havet; rundt om Søen er Skov, Eng, Ager-Land, og midt for ligger Nyested Kiøbtæd; Bygningen bærer vidne om den højeste Alderdom. Den er tilligemed Bramlykke, Bremmersvold og Kierstrup 1734 oprettet til et Grevskab ti den Rabenske Familie. Den gamle Bygning bestaaer af fire Fløye, hvoraf de tre ere to Etager med et Taarn i de tre Hjørner, hvis Mure ere 4 a 5 Alen tykke; Lade-Gaarden ligger hundrede Skridt fra Borge-Gaarden, 1726 solgte Kongen denne Gaard tilligemed Bramlykke til Geheime-Raadinde Rabe. (498)

F. Richardt del. J. Holsten lith.

C. A. F. H. H. H. H. H.

Vin. B. B. B. B. B.

CHRISTIANSSÆDE.

fordum THO STRUP, paa Laaland,

opført 1690.

Christiansæde. 11.) Christiansæde i Skiørringe Sogn i Fugelse-Herred. Denne Gaard, som tilforn kaldtes Tostrup eller Taastrup, bestaaer af Grund-Muur med tre Etager og en Altan, og er tækket med glasserede Tagsten. Den er bygt 1690 af Geheime-Raad Jens Juel, Friherre af Jueling, og Frue Regitza Sophie Vind, med Graver omkring, hvorover ere Broer til Haugen og Lade-Gaarden, 1660 til hørte den General Bielkes Arvinger, som solgte den til Admiralitets-Raad Povel Klingenberg, derefter kom den til Geheime-Raad Baron Jens Juel, og Baron Wilhelm Gyldenchrone, hvis Enke fik Conferentz-Raad Hans Rantzau, som sogte den med Aalstrup til Geheime-Raad Greb Christian Ditlev Reventlau, hvorefter disse tvende Gaarde tilligemed Pederstrup, Schielstofte og Lungholm blev 1729 erigeret til et Grevskab med Navn af Christiansborg, som 1741 blev forandret til Christiansæde; paa Gaarden holdes Birke-Ting om Torsdagen.

Dansted. 12. Dansted i Nibbelunde Sogn i Fugelse-Herred. Gaarden er ufrie, og har længe tilhørt de Sparrer, og efter dem de, som ere anførte, og beboet af Selv-Eyere indtil 1758, da det blev lagt under Christiansæde Grevskab.

Engelstofte. 13.) Engelstofte Sogn i Musse-Herred. Borge-Gaarden har været Grund-Muur, men for 60 a 70 Aar siden er den bygt af Bindingsverk; den har 1580 tilhørt Peder Hvitfeld, Tønne Juel til Taaupgaard, hvis Enke, Anne Cathrine Friis, midt i forrige Seculo solgte den til Etatz-Raad Christian Lerche, hans Enke fik 1726 Oberste Hausman, som solgte den 1727 til Kiøbmænd Bertel Vikmand, hvis Enke siden fik Conferentz-Raad Rasmusen, nu tilhører den Sr. Vikmand.

Fritzholm. 14.) Fritzholm eller Friderichsholm i Vestenskou Sogn i Sønder-Herred. Vaanings-Huuset er Grund-Muur én Etage, (499) opført 1634 af Hartvig Passau og Frue ôllegaard Pentz. De fleste meener, at denne Gaard er arvet fra de Barnevitz til de Bülover; Frue Ôllegaard Barnevitz har længe boet derpaa, men Major Bülov solgte den til Grevinde Lnutn, som efterlod den tilligemed Gottisgade til sin Søn Baron Conrad Ditlev Knuth til Conradsborg. Hoved-Gaards Taxt er 40 Tdr. Skovskyld 5 Skpr.

Friderichsdahl. 15.) Friderichsdal i Sandbye Sogn i Nørre-Herred. Tilforn kaldtes denne Gaard Grimsted, og meenes at være bygt 1419 af Jens Grim, see Hvitfeld pag. 678 og 1420; først i forrige Seculo er den eyet af Knud Steensen og Anna Lunge, hun døde 1602, derefter deres Søn Christopher Steensen of Anna Lunge, hun døde 1602, derefter deres Søn Christopher Steensen, Oberst og Land-Commissarius, hvis Frue Birrete Morman, 1620 arvede efter Morten Morman, Atzerstrup, hvorved disse to Gaarde bleve foreenede; han døde 1658 og hans Enke 1659; hans Søn, Hans Steensen fik Grimsted, og Jochum Friderich Steensen fik Atzerstrup, af dem kiøbte Justitz-Raad Jeronymus Hoffman disse to Gaarde; hans Frue solgte den igien tilligemed Lade-Gaard til Cammer-Junker Joachim Brokdorf, som døde 1714 og efterlod sig stor Giels; Faderes Land-Raad Ditlev Brojdorf indløste da Gaardene, og beholdt dem til han døde 1732; da hans Sønne-Søn Lieutenant Schak Brokdorf antog dem, med Ridemænd gjorde 1739 Indførsel hos ham, og blev da Gaarden kiøbt af Niels Siersted Byfoges i Mariboe, og tilhører nu Baron og Cammer-Herre Christian Friderich von Knuth. Gaarden har en smuk Prospect over Skove til Langeland, Borge-Gaarden var tilforn tre Længder Bindingsverk paa en grundmuret Fod bygt af Oberste Christopher Steensen 1635. Men 1756 er paa Borge-Gaarden opført en nye grundmuret Bygning, som er meget ziirlig, Lade-Gaarden er Grundmuur, bygt 1723 af Ditlev Brokdorf, da den ved Vaade-Ild var afbrændt. Ventzholm er en Øe beliggende imellem Laaland og Langeland, (500) er en Græsholm en fierdeel Veys i Omkreds og hører til denne Gaard.

Fuglesang. Fuglesang i Thorebye Sogn i Musse-Herred. Borge-Gaardens Bygning har tilforn staaet paa en Holm med Graver om; den nu værende Eyer er Cammer-Herre Valmoeden, som tillige eyer Prierskou.

Gammelgaard. 17.) Gammelgaard i Ryde Sogn i Sønder-Herred. Denne Gaard er anlagt af Lauritz Grubbe, som støttede den fra et andet Sted og lagde de store Graver der omkring 1596; den kaldes Gammelgaard efter en afbrændt Bye kaldet Gammelbye, som der skal have staaet længe tilforn, han lagde og dertil en Gaard, kaldet Holmegaard. Borge-Gaarden er siden 1705 opbyggt af Oberste Friderrich Lützau dertil anlagt; dertil ligger gode store Marker og Skov, saa at denne Gaard og

Pederstrup er med de beste i Laaland. Eyerne have været: Lauritz Grubbe, død 1618; hans Søn Erich Grubbe, som eyede Gaarden endnu 1673; hans Datter fik Palle Dyre, og afstod den til Cancellie-Raad Jörgen Ahrenfelt, som 1696 solgte den til denn Keyserlige Artillerie-Oberst Friderich Lützau til Lundsgaard oh Iershave; han bygte det Nordre Vaanings-Huus og den kostbare Lade, og døde 1710; hans Enke, som var en Hasrstal, fik Birke-Ret til den 1721, og solgte den 1730, hans Stervboe var i Vidtløftighed, og Geheime-Raad Christian von Stöchen købte den 1736 og ved sin Afgang testamenterede Gaard og Gods med anseelige Tiender til Hans Høy-Grevelige Excellence Herr Geheime-Raad Adam Gottlob Greve af Miltke til Bregentved.

Grimsted. 18.) Grimsted i Sandbye Sogn i Nørre-Herred er forhen anført ved Friderichsdahl, saa at i Atlas Dan. anføres een og den samme Gaard to gange. (501)

Gottesgade. 19.) Gottesgade i Capels Sogn i Sønder-Herred. Denne Gaard lod Hans Majestæt indrette til en Herre-Gaard med underliggende Bønder-Gods af 252 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb; dens Hoved-Gaards Taxt er 42 Tdr. 5 Skpr. 1 Fdk og tilligmed mere Jorde-Gods i alt 1879 Tdr. Hartkorn. Paa denn Gaard log Kongen oprette et Lotterie, og da Major Carl Friderich von Plötz vandt Gaarden, blev den 1725 af Hans Majestæt i Skiødet kaldet Gottesgade. Major von Plötz lod da 1729 opsette Lade og Stald, og som en dygtig Landmand satte Gaard og Gods i god Stand, efter ham købte Grevinde Knuth Gaarden, og tilligemed Knuthenlund indrettede den til et Baronie til sin Søn Baron Conrad von Knuth.

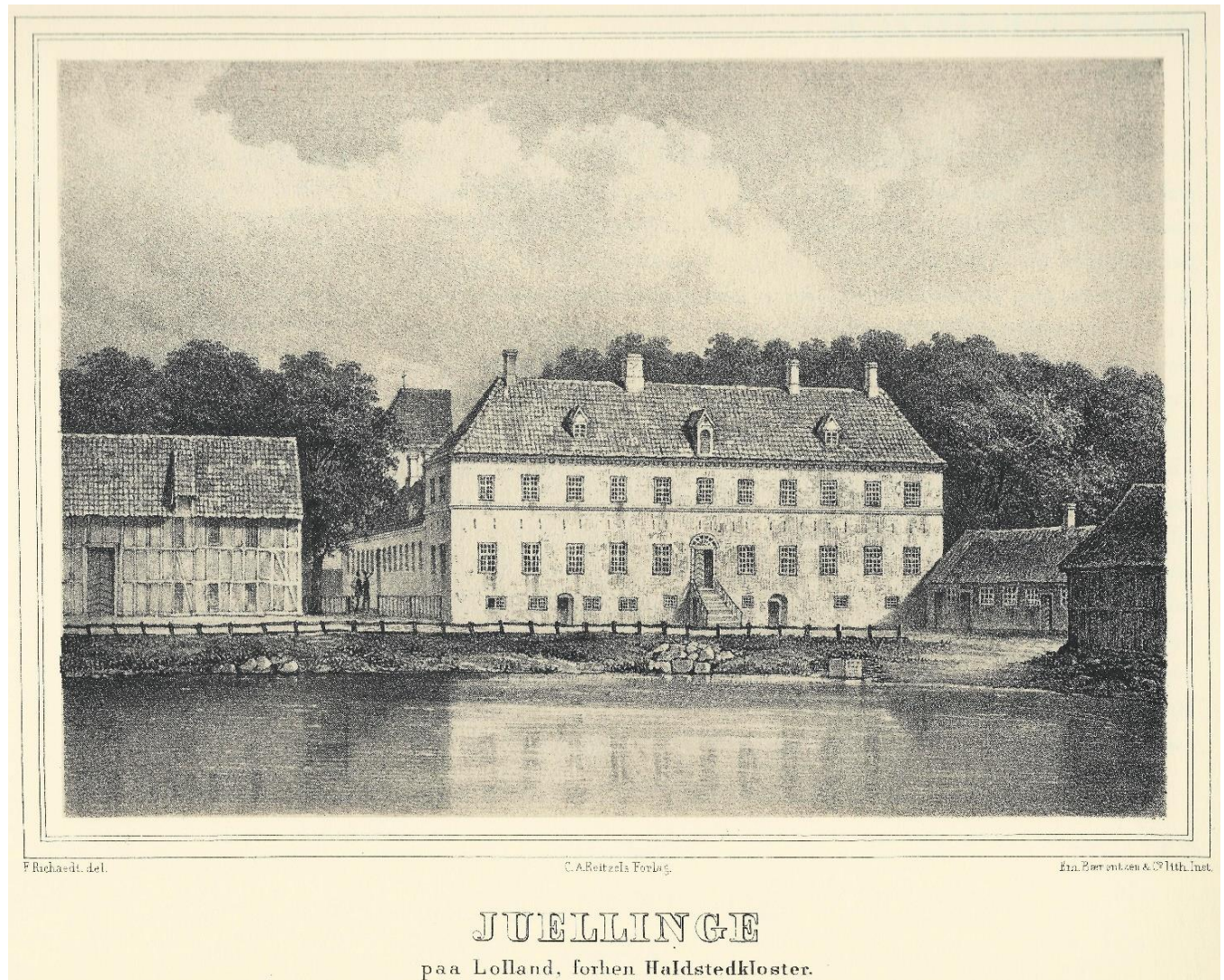
Haverlykke. 20.) Haverlykke i Ørsstofte Sogn i Fugelse-Herred. 1719 blev denne Gaard af Kongen completeret, og fik Sæde-Gaards Frihed, den var tilforn tre Bønder-Gaarde, som Landsdommer Peder Oxe til Lungholm 1633 lod nedbryde og oprette til en Sæde-Gaard; den er ringe af Bygning, hører under Baroniet Juelinge, og har 30 Tdr. Hartkorn Hoved-Gaards Taxt.

Haugaard. 21.) Haugaard i Utterslev Sogn i Nørre-Herred. 1718 blev denne Gaard af Kongen completeret, og fik Sæde-Gaards Frihed, den var tilforn tre Bønder-Gaarde, som Landsdommer Peder Oxe til Lungholm 1633 lod nedbryde og oprette til en Sæde-Gaard; den er ringe af Bygning, hører under Baroniet Juelinge, og har 30 Tdr. Hartkorn Hoved-Gaards Taxt.

Høybyegaard. 22.) Høybyegaard i Taagerup Sogn i Fugelse-Herred. Ligeledes ring af Bygning, men med de beste Avls-Gaarde i Laaland; Laden er bygget 1670 af Henrich Rantzau.

Juelinge. 23.) Jueeling i Haldsted Sogn i Nørre-Herred. Denne Gaard kaldtes tilforn Halsted-Closter, derved er Kirken, som indslutter Gaarden paa den Nordre Side, men har paa den Østre Side ne Brand-Muur; den Vestre, som er en Levning af den gamle Closter-Bygning, bestaaer af én Etage Grund-Muur, opbyggt af Kong (502) FRIDERICH IV 1710; den Søndre Længde er ligeledes Grund-Muur to Etager med et Taarn opbyggt 1591 af Kong FRIDERICH II Dronning SOPHIE. Naar dette Closter er stiftet vides ey, med det har først været Priorat, og endelig 1515 blev Hans Fugl den første Abbed, saa at derr var et Abbedie, da Reformationen skeede, men af hvad Orden vides ikke; siden har Closteret efter Reformationen hørt til Lehnsmændene, som ere anførte i Atlas Daniae pag.

319 den sidste General-Major Friderich von Ahlefeldt, 1660 fik Dronning SOPHIE AMALIA endel af Laaland og Falster sit Livgeding; da denne Gaard blev hende og tillagt og en Inspecteur sat derover 1661; da Dronningen døde 1685 blev Amt-Stuen derhed forfløttet indtil 1719 og endelig blev den 1721 ombyttet for Baroniet Juellund i Sieland, og til et Baronie oprettet af Cammer-Junker Jems Juel Baron af Vind, som var gift med Frue Kragh, Baron Friderich Kraghs Datter til Steensballegaard ved Horsens, som er et Stam-Huus, der nu er tilfalden hans Søn Geheime-Raad og Justitiarius Jens Juel Vind, Baron, Ridder, fød 1724 gift med Sophie Magdalene von Gram; til Juellinge Birj blev lagt Ravensborg og Nybølle Birker.

Kierstrup. 24.) Kierstrup i Fugelse Sogn og Herred. Geheime-Raad Rabe har 1765 ladet opbygge en anseelig grundmuret Bygning med gevelste Kieldere til Kiøkken og andet Brug, og oven ober to Etagere med gibsede Værelser og moderne Betræk; over Indgangen sees Geheime-Raad Friderich v.

35

Supplement til Tredje Tome Laalands Stift
Om Laalands naturlige Egenskaber
Nørre-Herred i Halsted-Closter i Laaland
Sønder-Herred i Halsted Amt i Laaland
Fugelse-Herred i Aalholm-Maribo Closter
Musse-Herred, Nakskov Kiøbstæd
Maribo Kiøbstæd, Saxkiøbing Kiøbstæd
Nyested Kiøbstæd, Rødbye Kiøbstæd.
Herre-Gaarde i Laaland - Falster eller Nyekiøbings Amt

Raben og Berte v. Plessens Navne; desforuden ere Bygninger indrettede til Domestiquer og Hollænderie. Den grundmurede Lade er en Levning fra forrige Tider; rundt om Gaarden ere Graver, en Labyrint, en Lyst- og Frugt-Hauge, samt en Alle af Linde-Træer, som strekker sig til Bremersvold Herre-Gaard; hvad Geheime-Raadinde Rabe har givet til Skolen og de Fattige, see Hofm. (503)

Knuthenborg.

25.) Knutenborg i Hunsebye Sogn i Musse-Herred. Denne Gaard kaldtes tilforn Aasmark, var fordum en Lade-Gaard ved Aaen af samme Navn, og tilhørte Nielstrup i Cornelii Lerkes Tid, hvis Datter fik Geheime-Raad Knuth, og efter hans Død fik det 1714 til et Grevskab indrettet; Gaarden er af vidtløftig Bygning, har en anseelig Hauge, og sex lange Alleer med høye Hekker ned til Stranden.

Knuthenlund. 26.) Knutenlund i Stokkemærk Sogn i Sønder-Herred. Af det Danneskioldske Gods, som Grevinde Knuth købte, er 1729 denne Herre-Gaard oprettet paa en Bonde-Gaard kaldet Uhleholt, hvorved er en Skov af samme Navn, dertil blev afbrudt en Bye kaldet Brekerpe, og dens Marker lagt under Gaarden; Lade-Gaarden er nye opbyggt af Bindingsverk, men Vaanings-Huuset bestaaer endnu af Bonde-Gaarden Uhleholt.

Krenkerup. 27.) Krenkerup i Radsted Sogn i Musse-Herred. Gaarden er til et Stam-Gods oprettet af Grev Christian Ditlev Reventlau og Frue Margrethe Brokdorf, tilligemed tvende dertil hørende Hoved-Gaarde Rosenlund og Nørregaard med deres underliggende Jorde-Gods, bestaaende af 17 Tdr. Skovskyld, som i Atlas Daniae ikkun er anført for 11 Tdr.; Borge-Gaarden bestaaer af tre Flygler gamle Grund-Muur, hvoraf den Nordre er tre Etager med Gemakker for Herskabet; den Østre to Etager, ligeledes med Logementer, og begge med hvelvede Kieldere; den Vestre to Etager, indrettet til Kiøkken og Brygger-Huus, foran er en Muur, hvor fordum skal have været et Capel, men ved Ildebrand ødelagt; om Borge-Gaarden ere Graver og en Vinde-Broe, Lade-Gaarden er alt sammen af Grund-Muur. Af de Jern-Bogstaver, som der sees, sluttes, at den er bygt af en Brahe og Giöe. Ved Gaarden er en anseelig Hauge med et ottekantes Lyst-Huus, hvori er afmalet den forunderlige Hare- og Hunde- Jagt, (504) vid. Atlas Daniae Tom.III. pag. 322. Kong Friderich V. var der paa Gaarden 1751; i Værelserne findes et stort Skilderie om den yderste Dom, 11 Fod lang og 9 Fod bred, hvorunder Palle Rosenkrantz har ladet sette et Latinsk Vers. Gaarden har aatte skønne Korn-Marker, god Græsning og Høebiering, som ligger deels i Skoven deels i en tør Søe; Jörgen Skeel har ladet Gaardens Marker og Radsted Marker indgrøfte og indpæle med Skiels-Steene, merket J. S. Det gandske Krenkerupske Stam-Gods er Hoved-Gaards Taxt 151 Tdr. 6 Skpr. 3 Fk. 2 Alb. Skovskyld 25 Tdr. 2 Skpr. 1 Alb. Bønder-Gods 776 Tdr. 2 Skpr. 1 FK. 2½ Alb. Skovskyld 12 Tdr. 1 Skp. 3 Fk. ½ Alb.

Lungholm. 28.) Lungholm i Aalstrup Sogn o Fugelse-Herred. Hoved-Bygningen er een Etage bestaaende af to grundmurede Huuse, imellem begge var et Taarn som 1758 er afbrudt; om Gaarden er Graver og en Vinde-Broe; Lade-Gaarden er Grund-Muur, og hele Gaarden er mestendeels omringet med en liden Skov, den er bygt 1639 af Palle Rosenkrantz og Lisbet Lunge, tilforn var der en Bonde-Gaard kaldet Engebølle, og en Bye kaldet Hyltofte, af hvis Eyendomme Gaarden skal være indrettet; deres Sønner vare Holger og Erich Rosenkrantz, af hvilke den sidste fik Gaarden; derefter Grev Flemming Holck Amtmand, Justitz-Raad Børge Trolle, Hans Friderich Kaas 1721, han solgte den 1723 til Geheime-Raad Grev Reventlau, som 1737 incorporerede Gaarden under Grevskabet Christiansæde.

C.A. Reitzel's Forlag

LUNGHOLM

paa Laaland.

Mariboe. 29.) Mariboe Lade-Gaard i Mariboe Sogn i Fugelse-Herred. Denne er en complet Herre-Gaard og har siden 1660 været under Knuthenborg Grevskab.

Nørregaard. 30.) Nørregaard i Sleminge Sogn i Musse-Herred. Denne Gaard er nu som en Lade-Gaard, ligger under Stam-Huuset Krenkerup (505) og tilhører den Reventlauske Familie. Dens Hoved-Gaards Taxt er 41 Tdr. 4 Skpr. 1 Fk. 2 Alb.

Nielstrup. 31 Nielstrup i Vaabensted Sogn i Musse-Herred. Førend Cornelius Lerke lod den gamle grundmurede Bygning reparere, var det et Taarn og Vægtergang, som ert afbrudt.

Nøbøllegaard. 32.) Nøbøllegaard i Hollebye Sogn i Fugelse-Herred hører under Knuthenborg Grevskab; den er oprettet af Geheime-Raad Lüttau af tre Bønder-Gaarde uden al Frihed, og opbyggt af Bindingsverk.

Nyested. 33.) Nyested Lade-Gaard ved Nyested i Musse-Herred, ligger under Grevskabet Christiansholm.

Øllingsøegaard. 34.) Øllingsøegaard i Græshauge Sogn i Sønder-Herred. Gaarden er af Bindingsverk meget smuk bygget. Eyerne have været: Niels Erichesen og Hyelmsith, 1390 Lasse Mus, Otte Jensen, Ridder, bygte Øllingsøe. 1445. Erich Stiesen Pors, Erich Pors, Ridder. 1462 Stie Pors af Øllingsøe. 1493 Claus Pors. Efter ham hans Søn Erich Pors 1571. Rubeck Pors. Cancellier Vind, hans Søn Erich Vind, hans Frue Edele Urne Mundt, Brigadeer Mundts Datter, fik anden gang til Ægte Landsdommer Erich Larsen Stoergaard, og tredje gang Cancellie-Raad Georg Rudolf Müller, hun døde 1729 og hans 1733, efter dem Capitain Niels Vind, som døde samme Aar, hans Enke Christiane von Lüttau, Oberste Friderich Lüttaus Datter, fik Commandeur Diderich Mühlenfort 1738, som solgte Gaarden 1744 til Cammer-Raad Frantz Thestrap, nu tilhører den tvende Brødre Capitain og Lieutenant Rigelsener.

Ourebyegaard. 35.) Ourebyegaard i Saxkiøbing Sogn i Musse-Herred. Denne Gaard er en gammeldags massiv Bygning med Taarn og smukke Værelser, ligger i en lystig Egn og har en god Dyre-Hauge. Eyerne have været: Callo Jensen til Oratbye ved Saxkiøbing 1408. (506) Erich Bølle og Sophie Rud, Christopher Giøe og Frue Berte Bølle, de bygte Gaardens store grundmurede Huus, og af et Skilderie der paa Garden sees, at de kørte med en Garde for og efter sig til Kirke, han døde 1585; Axel Brahe og Frue Galt. Jacob Ulfeld. Ridder, og Frue Birgitte Brokkenhuus 1620. Fleming Ulfeld og Frue Anne Elisabeth von Groben, de lod der indrette et Capel med Positiv og Ornamenter 1638, i samme Capel er indsat endeel Liig af Familien, deriblant bemeldte Fleming Ulfelds Frue Anne E. Groben, død 1645, 58 Aar, med flere; deres Datter Sophie Ulfeld og Christian Christopher Grebe af Holkes Broder, Henrich Ditlef Greve af Holk, deres Søn Christian Christopher Greve af Holk, Ridder og General-Major, gift med Armgaard Sophie Vinterdelt, deres Børn: Fleming Greve af Holk, Friherre til Vintersborg, Gustav Holk til Getzer, Ridder og Geheime-Raad, nu Fri-Herre til Vintersborg, Friderich Wilhelm Holk, Ridder og Geheime-Conferentz-Raad, Friderica Christiana, gift med Etatz-Raad Flint, Margrethe, gift med Geheime-Raad von der Lühe, Hylleborg Margrethe, gift med von Qvalen, Caroline Sophie, gift med Levitzau.

Pederstrup. 36.) Pederstrup i Vesterborg Sogn i Nørre-Herred. Bygningen paa Gaarden er alene Bindingsverk, men meget ordentlig indrettet af Geheime-Raad Brandt; Eyendommen er god, Gaarden ligger ved en fersk Søe og har Skoven for sig; Veyene til Gaarden ere meed Alleer besatte. Eyerne have været: Morten Vensterman og Anne Galt, han døde 1610. Hans Graboe, død 1625. Capitain Top 1664. Siden vides ikke Eyerne, førend Geheime-Raad Peder Brandt, som bygte det store Huus 1686, efter ham, hans Enke Abigaël Marie von Stöcken, og efter hende, deres Søn Schoutbynacht Henrich Brandt, han solgte den og Skielstofte 1725. (507) til Geheime-Raad Ditlev Christian Greve af Reventlau, der tillige købte Taastrup, Aalstrup og Langholm, og deraf oprettede et Grevskab til sin anden Søn, under Navn af Christiansborg, som 1741 blev forandret til Christiansæde. Hvad som til 8 Lemmer i Hospitalet, samt Skolen i Vesterskou, er henlagt, see Hofm. Fund. T. VI. p. 146.

Prierskou 37.) Prierskou i Turrebye Sogn i Musse-Herred. Gaarden er alene bygt, som en Lade-Gaard, og Godset blev 1715 solgt af Kongen til Geheime-Raad Gabel, og Godset blev 1725 solgt af Kongen til Geheime-Raad Gabel, som igien solgte det til Hr. Abraham Lehn, hvis Sviger-Søn Cammer-Herre Valmoden eyer nu samme tilligemed Fugelsang.

Rubierggaard. 38.) Rubierggaard i Tillitze Sogn i Sønder-Herred. Det ere Huus er Grund-Muur med Taarn bygt af Knud Rud 1606, det øvrige er Bindningsverk; Gaarden har skønne Marker, Græsning og gode Skove, hvoraf Søndeskou strekker sig en Miil langs ved Sønder Stradd af Ege- og Limde-Træer, desforuden en prægtig Dyre-Hauge med mange Daadyr. Noget fra Gaarden er 1759 funden en god Kilde, her er og Fiske-Damme med Karper og Carusser. Eyere have været: 1606 Knud Rud, Eiler Ruds Søn, hans Datter Lene Rud, som fik Jörgen Grubbe; Jochim Barnevitz og Öllegaard Pentz; Ide Grubbe fik Friderich Barnevitz, Stift-Amtmand i Laaland; Magdalene Sibille Barnevitz, som 1665 fik Jens Rodsteen, og Søsteren Öllegaard Barnevitz have eyet Gaarden sammen; efter Jens Rodsteens Død har Cammer-Herre Bülov været Formynder for Sønnen Friderich Rodsteen, som døde ugift 1719 hvis Anpart faldt til Oberste Lehsten i Meklenborg, som

solgte sin Part til Cammer-Herre Bülovs Søn, Etatz-Raad Friderich Bülov, der allerede eyede den øvrige halve Deel, han døde 1728; hans Søn Major Casper Friderich Bülov solgte Gaard og Gods til Grevinde Knuth 1754, (508) som 1757 afstod Gaarden til sin Søn Conrad Ditlev Baron af Knuth til Baroniet Conradsborg, Rubierggaard, Fritzholm, Gottesgabe, Ridder og Cammer-Herre. Hoved-Gaards Taxten er 100 Tdr. 2 Skpr. 1 Fk. 1 Alb. Skovskyld 1 Td. 7 Skpr. 1 Fk.

Rosenlund. 39.) Rosenlund i Thorebye Sogn i Muuse-Herred. Gaarden har et grundmuret Huus af to Etagér, og desforuden en Bygning til Lade og Stald, opbyggt 1538 af Palle Rosenkrantz, og har siden efter længe tilhørt de Rosenkrantzers Familie, men nu den Reventlauske Familie og ligger under Stam-Huuset Krenkerup. Hoved-Gaards Taxten er 51 Tdr. 3 Skpr. 1 Fk. 2 Alb. Skovskyld 6 Tdr. 5 Skpr. 2 Fk. 1 Alb.

Rosenberg. 40.) Rosenberg ligger under Baadisgaard og til hører Prinzesse CHARLOTTA AMALIA, men har ingen frie Hoved-Gaards Taxt.

Seddingegaard. 41.) Seddingegaard i Seddinge Sogn i Fugelse-Herred. Bygningen er ringe; den halve Deel af Gaardens Eyendom drives af en Forpagter, og den aanden halve Deel er forpagtet til Bønder; den tilhører nu Cammer-Herred og Stift-Amtmand von Krogen. Frie Hoved-Gaards Taxt er 33 Tdr. 2 Alb.

Sæbyeholm. 42.) Sæbyeholm i Halsted Sogn i Nørre-Herred. Gaarden ligger ved Stranden; Borge-Gaarden har været to Etager, men Baron Gedde har ladet de to Huuse sette i Stand, og borttaget den ene Etage, den tredje Huus er afbrudt; Lade-Gaards Bygningerne lod han sette i god Stand og 1745 tilbygge en nye Lade; det som er afbrudt af Borge-Gaarden lod General-Major Baron af Eichsted afbryde i Meening at opbygge det af nye, men han døde forinden og hans Enke lod 1735 et Huus paa Lade-Gaarden deraf opbygge. Sæbyeholm var en Herre-Gaard førend 1568 da den tilhørte Borchard Pappenheim, hvis Datter fik Hilarius Rud til Otterslev, hans Søn Land-Comissarius Burchard Rud, som havde reist udenlands i (509) tolv Aar, har ved denne Gaard gjort mange og skønne Indretninger, og ladet Markerne inddige med Grøfter, han døde 1647; hans Enke Helvig Rosenkrantz besad denne Gaard og Otterslev til 1660 da Borchard Ruds Arvinger, Lebe Rud, Jörgen Grubbes Enke, og Erich Grubbe til Tiele, blev tilkiendt Sæbyeholm, hvorefter den blev solgt 1673 til Baron Otto Helmuth von Winterfeld, som oprettede Otterslev nu Vintersborg og denne Gaard til et Baronie; her holdes og Birketinget for Baroniet efter Kongelig Bevilling 1744.

Skieltofte. 43.) Skieltofte i Vesterborg Sogn i Sønder-Herred. Skieltofte og Søegaard vare to Bønder-Gaarde, som i Geheime-Raad Brandt lod afbryde, og deraf med Kongelig Tilladelse lod oprette en frie Herre-Gaard, der alene er bygt som en Lade-Gaard af Bindingsverk; den har stedse fulgt Pederstrups Eyere, og hører nu under Grevskabet Christiansæde.

Steensgaard. 44.) Steensgaard er ufrie og hører under Baroniet Juellinge.

Søllested. 45.) Søllested Sogn i Sønder-Herred. Borge-Gaarden er af Bindingsverk med sterk Fundament imod Graverne, Lade-Garden ligeledes Bindingsverk; den tilhører nu Baron Knuth, og er forud kaldet Syllsstedgaard.

Søeholt. 46.) Søeholt i Krynge Sogn i Fugelse-Herred. Den grundmurede Tverlænge er bygt af en Pappenheim 1647, de andre af Geheime-Raad Lützau og Frue Anne Magdaalena Hardenberg 1698, som og har ladet bygg et Capel og dertil givet: Alter-Tavlen, som forestiller Nadveren, forfærdiget af la Croix, Alteret, Alter-Klædet, Sølv Lysestagerne, en prægtig forgyldt Kalk, Disk og Kande, Orgelverk og Prædikestolen; samme blev indviet af Biskop Kongo 1698. Til Gaarden er en meget prægtig Hauge, som ikkun har faa sin Lige i Danmark. Strax ved den Nordre Side er en stor fersk Søe og Skove, som tildeels omringer Gaardens Marken, og lige for ligger (510) Mariboe Kiøbstæd. Søeholt har tilforn været et Closter, og staaet der, hvor Hollænderiet nu staaer. Eyerne vides ikke, førend Morten Vesterman, død 1610. Benedictus von Heesten solgte Gaarden 1637. Stift-Ammand

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus VI 1774 Del 7

Just Friderich von Papenheim, hans Arvinger solgte den til Stift-Amtmand Groth, hans Arvinger til Geheime-Raad og Stift-Amtmand Henrich von Lützau 1689, efter ham hans Søn General-Major Christian Friderich von Lützau, og nu hans Datter, som er gift med Stift-Amtmand Gotske Hans von Korghen.

Ulrichsdahl. 47.) Ulrichsdahl i Godsted Sogn i Musse-Herred. Denne Gaard er fordum kaldet Bispens Øe, og har tilhørt de Catholske Biskoper i Fyen, efter Reformationen tilhørte samme Kongen, indtil den blev mageskiftet fra Kongen, da den kom til Geheime-Raad Lützau, siden til hans Søn General-Major Lützau, og nu Stift-Amtmad von Kroghen. Ved Gaarden er en smuk Hauge og liden Skov. Dens Hoved-Gaards Taxt er 42 Tdr. 3 Fk. 2 Alb. Skovskyld 2 Tder. 2 Skp.

Supplement til Tredje Tome Laalands Stift
Om Laalands naturlige Egenskaber
Nørre-Herred i Halsted-Closter i Laaland
Sønder-Herred i Halsted Amt i Laaland
Fugelse-Herred i Aalholm-Maribo Kloster
Musse-Herred, Nakskou Kiøbstæd
Mariboe Kiøbstæd, Saxkiøbing Kiøbstæd
Nyested Kiøbstæd, Rødbye Kiøbstæd.
Herre-Gaarde i Laaland - Falster eller Nyekiøbings Amt

Vintersborg. 48.) Vintersborg i Utterslev Sogn i Nørre-Herred. Gaarden kaldtes tilforn Otterslev, og har bestaaet af vidtløftige grundmurede Bygninger med Taarn, omgivet med store Graver, uden Tvivl 1590 bygt af Eiler Rud og Margrethe von Papenheim, men nu er den alene af een Etage. Gaarden maa være meget gammel, thi 1400 har Johan Skarpenberg skienket Gaarden til Prebiörn Podebusk, efter ham kom Jesper Krases Søn, Hans Krase til Basnes, hans Datter Karen Krase fik Marskalk Jörgen Rud, hans Søn Eiler Rud fik Borchard Papenheims Datter, deres Søn den berømte Borchard Rud, død 1647, hans Enke Helvig Rosenkrantz boede der til 1672, og da hun døde, blev Gaarden arvet af Edel Rosenkrantz til Totterupholm og Medarvinger, derefter blev den solgt til Helmuth Otto von Vinterdeld, som 1673 fik Gaarden og Sæbyeholm indrettet til (511) et Baronie og var den første Danske Baron i Danmark. Efter ham kom hans Søn Friderich Baron af Vinterfeld og von Scholten. Hans Broder Baron Gustav Vinterfeld, Capitain ved Garden, gav til sin ældre Broder, som gik i Hollandsk Tieneste 20000 Rdlr. og døde 1699, hans Datter Juliane Margrethe v. Vinterfeld fik General-Major Eichsted, som siden blev Baron, han formerede Baronier med endeel Bønder, og døde 1728, hans Søn døde strax efter, og besad saa Enken Baroniet til 1741, da hun døde i Hamborg, derpaa formeente hendes Søster-Søn Grev Jörgen Scheel at arve Baroniet, og ligeledes Oberst-Lieutenant Carl Vilhelm Gedde, som havde Baronesse Sophie Vinterfeld, en Datter af Stam-Faderens anden Søn, Friderich Vinterfeld, og endelig formeente Christian Holck til Holckenhavn, en Datter-Søn af Stam-Herrens Søn, at være berettiget til at succedere Baroniet; med da Frue Sophie Gedde var fuld Søster til Baron Gustav Vinterfeld, som døde 1699, saa blev hende 1742 Baroniet tilkiendt, dog imod at give Baron Holck til Holckenhavn 20000 Rdlr. og Baroniet efter hendes og Descendenters Afgang at tilfalde de Holcker, og efter deres afgang nemeldte Grev Jörgen Skeel; Baronesse Sophie Gedde, døde 1769, da Baronier kom til hendes Søster-Søn Cammer-Herred og Major Fleming Greve af Holck, men nu tilhører dennes Broder Greve Gustav Holck. Birket til Otterslev og Sæbye er oprettet 1689.

Vorskou. 49.) Vorskou i Ørstofte Sogn i Fugelse-Herred, er en liden Gaard og hører til Knutenborg Grevskav.

Falster eller Nyekiøbings Amt.

I Atlas Daniae Tom. III pag. 335 er I Almindelighed anført om dette Amts Lægde, Grændser, Storhed, Luft, Jord-Art, Vand, Havne, forrige Befæstning, Rav, Skove, Vildt, Fugle, Fiske, (512) Agerdyrkning, Levemaade, Jurisdiction, Landets Historie, trende Dronningers Sæde, og Landets Fordeel deraf; videre er derved ikke at tilegge, end at Kongen, siden den Tid dette er anført, har 1766 solgt Landet ved Auction deels til Bønderne selv, deels til 19 Herre-Gaarde, som herefter paa hver Sted omstændig er anført; videre har jeg ey forefundenn dertil at legger.

Nørre-Herred i Nyekiøbings Amt paa Falster.

Stubbekiøbing en Kiøbstæd.

- 1) Tingsted Sogn, (a) Tingsted, Taaderup, Kraghauge, Overup, Stubberup, Bruntofte, Nørre Lade-Gaard.
 - 2) Ønslev Sogn, (b) Ønslevbye, Kiodskov, Bonderup, Byeskov.
 - 3) Stadager Sogn, (c) Stadager, Sundbye, Stadagergaard, Elskovlund. (513)
 - 4) Nørre Kirkebye Sogn, (d) Nørre Kirkebye, Varmerup, Nebellegaard, Raunstrup, Lommeløv.
 - 5) Brarup Sogn, (e) Brarup, Alstrup, Lundbye, Guldborg Færgested. (514)
 - 6) Kippinge Sogn, (f) Kippinge, Øster Kippinge.
 - 7) Vaaelse Sogn, (g) Vaaelse, Egense. (515)
 - 8) Nørre Vedbye Sogn (h) Nørre Vedbye, Engeløv, Grimmelstrup, Riserup, Orehovedbye, Gaabens Færgegaard. (516)
 - 9) Nørre Alselv Sogn, (i) Nørre Alselv, Ravnsbye, Biørstrup.
 - 10) Lillebrænde Sogn, (k) Lillebrænde, Baarup, Tvedegaard.
 - 11) Torkildstrup Sogn, (l) Torkildstrup, Gundsemaglebye, Taarup, Sullerup, Dukkerup, Skiøringes Bye er afbrudt. (517)
 - 12) Gunderslev Sogn, (m) Gundeslev, Skoubye, Skeringe, Havense, nu kaldet Sortzøe Bye. (518)
 - 13) Maglebrænde Sogn, (n) Maglebrænde, Stangerup, Alkestrup, Findstrup, Rødøe.
 - 14) Eskildstrup Sogn, (o) Eskildstrup, Oustrup, Søerupbye, Stødstrup, Taaderup.
 - 15) Bogøe Sogn, (p) Bogøe. (519)
- a) Kirken er med Taarn og to Klokker. Alter-Tavlen, Prædikestolen, Pulpituret og alle Stolene i Kirken ere malede og zirede med smukke Emblemata og Bibelske Historier. Provst og Sogne-Præst Lauritz Værlös og Hustrue, har et Skilderie og Epitaphium over sig med denne Underskrift:
- Sic meledictus in hac, qvi non regviefcere tumba.
A nobis structa corpora nostra finas,
- I en Kiæmpe-Grav fandtes 1752 paa Marken, en Steen-Kniv og en Kaarde.
- b) Kirken er smuk med Gudelige Inscriptioner og Verss, samt Præsternes Skildrier der ved Stedet af Magister Hosum. Et Epitaphium over Hr. Hans Knudsen Beck, Sogne-Præst, død 1630 see Marm. Dan. Tom. I. pag. 273. Annexet er Eskildstrup.
- c) Kirken er med Taarn og en Klokke fra 1728. Alteret og Prædikestoelen er af Billedhugger-Arbeyde, og givet af Jörgen Vensterman til Steager, (513) som og findes der begravet, han døde 1551 og har en Liig-Steen over sig med Portraits, hvis Inscription see Marm. Dan. II. pag. 327. En Liig-Steen over Sogne-Præsten Ramus Larsen Kierteminde, død 1641 59 Aar. En dito over Sogne-Præsten Jörgensen, død 1681; hvad til de Fattige er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 154. Stadager Gaard afbrændte 1700 og Kongen lod igien sex Gaarde opbygge; Sundbye bestaaer af 16 Gaarde; Eilskousgaard er opbyggt af Capitain Hirtz, og er siden beboet af Justitz-Raad og Landsdommer Stubbs Enke. Derimod er efter den holdte Auction over Jorde-Godset 1766 en nye Herre-Gaard deri Sognet opbygget, kaldet Vennerslund tet ved Stadager, hvorpaa er opbyggt fem Længder af Eyerne Thestrup og Tersling; den bestaaer af Hoved-Gaards Taxt 51

- Tdr. 5 Skpr. 1 Fk. 2 Alb. Skovskyld 16 Tdr.; det underlagde Bønder-Gods er 522 Tdr. 6 Skp. Hartkorn. Sundbye Sogn bestaaer af 16 Gaarde. Annexet til Stadager Sogn er Nørre Kirkebye.
- d) Kirken er med Taarn ob én Klokke fra 1732. Kalken er givet af Lorentz Öher og Agnete Fleischer 1710. Sognet bestaaer af 26 Gaarde.
- e) Kirken er med et lidet Taarn og to smaa Klokke. Sognet bestaaer af 41 Gaarde foruden Færge-Gaarden. Norden for Brarup Kirke ligge en stor Steen, hvor der meenes at Ebbe Skamelsen er begravet; ey langt fra Færge-Gaarden sees Rudera af en Skandse. I Sognet kunde opelskes Skov igien, hvortil Grunden er villig, og dersom blev saaet mere Hør, og Vandet af de sure Moser blev udgravet, kunde dette Sogns Eyendom forbedres. (514)
- f) Kirken er een af de ældste i Landet, har et anseeligt høyt Taarn og Spiir, opsat 1703, samt tvende gode Klokke. Ved Kirken har været et Capel, som nu er Material-Huus. I Kirken ere fire Lyse-Ktoner, givne af Jacob Torp i Naskou, Caspar Baamand og Peder Nielsen, Skipper i Kiøbenhavn; et Skib af Jens Balkes Enke fra Kiøbenhavn, desforuden til Lyse-Arme, og to store Stager til Alteret. Kalk og Disk er anseelig stor, forgyldt, og givet af Jacob Sörensen. Islandske Kiøbmand i Kiøbenhavn; Sølv Viin-Kanden ef en ubekendt Tydsk Mand; den ene Brød-Eske skienket af Frøken Else Gersdorf i Randers 1669, den anden af Niels Svendsen af Kiøbenhavn; derforuden er dør til Kirken foræret endeel Alter-Klæder; Choret's Tralverk, Alteret, Prædikestolen og Daaben er alt sammen Billedhugger-Arbeyde malet og forgyldt, og derpaa bekostet 500 Rdlr. her er og et got Positiv. Kirken, som er dediceret St. Marie, ligger paa aaben Mark ved Strandbredden af den Bugt, der gaaer ind imellem Landet, kaldet Noret. Bugten er omtrent en halv Miil i Brede og Længde, man meener, at ved Dæmning og Fyldning kunde bemeldte Noor udelukkes, og derved blive et anseelig Eyendom til Græsning, see Hofm. Fund. T. VI pag 153. Vesten for Kirken findes Kippinge Kilde, som har været af stor Renomee og meget besøgt endog af Fremmede, som har ofret till Kirken og de Fattige. 1692 den 27 Julii blev Kirken og Kilden besøgt af Kong CHRISTIAN den Femte, Dronningen, Kron-Printzen, den Keyserlige Amdassadeur og flere af de fornemste, som gave anseelig Offer; nu besøges denne Kilde Aar efter Aar mindre, hvorved de Fattige i Laaland savner meget. Fodspor af den Røver, som i Kong HANSES Tid stjal Blokken, findes nu ikke, men 1668 blev begge Kirkens Blokke udsløbde paa Kirke-Gaarden, opbrudte og Pengene bortstiaalne. Sognets tvende Byer bestaaer af 35 Gaarde. Paa Østerbye Mark er en Veyr-Mølle ved Stranden. Annexet er Brarup.
- g) Vaaelse Kirke er med Taarn og har to Klokke, Alter-Tavlen er fra de Catholske Tider af Billedhugger-Arbeyde, malet og forgyldt, og bestaaer (515) af tre Afdeeling, som kan oplukkes, hvoraf den yderste Deel er den rette Alter-Tavle, som er malet 1703. Prædikestolen er ligeledes af Billedhugger-Arbeyde fra 1631, og Stolene med Sind-Billeder malede; et Epitaphium over Lieutenant Martinus Mand, død 1702 54 Aar, tient 32 Aar. Ved Præste-Gaarden er en Hauge, hvori har været plantet 365 Frugt-Træer i Alleer, af Sogne-Præsten afgangne Christen Kneutel, men endeel af Træerne er gaaet ud; han døde 1767. Kirken meenes at kaldess St. Johannis Kirke, efter det Billede, som staaer i Alter-Tavlen og træder paa den kronede Løve med Menneske Ansigt. Vaaelse har 35 Gaarde 28 Huuse. Egense 11 Gaarde 5

Huuse. 1766 er der oprettet en Herre-Gaard paa 54 Tdr. 7 Skpr. 3 Fk. 24/11 Alb. Kaldet Egense, kiøbt paa den Kongelige Auction af Hof-Agent Hans Bergishagen Hinchede. Gaarden er som en Penisul omringet af Stranden, hvor Indløbet er til Guldborg Færgestæd, og er tilforn kaldet Valnæs, som sees af Sø-Kortene; Eyendommen er sort mullet Jord, som bærer skøn Korn, undtagen ved Udsiderne imod Stranden, hvor den er sandig, men Græsning kaldet Borre Nakke, hvor endnu findes Rudera af Bygninger, som foregives forud at have været Borre Slot; der findes og en stor Steen med Jern-Ring, hvoraf formodes, at der paa den Tid og maa have været Skibs Havn. 1759 er nær ved Stranden funden en Kilde med ypperlig Vand. Ved St. Hans Dags Tider holdes der et Marked, som dog ey er tilladt. Til Sognet hører en liden Øe, kaldet Suderøe, hvorpaa voxer vilde Asparris, Peberrod, Grønkaal, Løg og Sillerie, men ikke Græs.

- h) Nørre Vedbye Kirke er med et stort Taarn og en Klokke. Kirkens Ornamente ere anseelige, Tralverket for Choret, Alter-Tavlen, Prædikestolen og Daaben er af Billedhugger-Arbeyde med smukke Malerier; desforuden er her en Tavle med et meget eenfoldig Vers af en Præst, Rasmus Olesen, (516) over sin Hustrue, som døde 1531, haan døde 1562. En Liig-Steen over Provst og Sogne-Præst Hans Borresen, død 1641, 50 Aar. Herr Niels Christensen Osting, død 1658, han har skienket Tralverket for Choret og Daaben, hvorunder han er begravet. Et Epitaphium med Billedhugger-Arbeyde, og Skilderie over Provst og Sogne-Præst Rasmus Pedersen Scharvin, som døde 1764 og gav 100 Rdlr. til sit Begravelses Vedligeholdelse, hans Enke fik Sogne-Præsten Magister Giert Meyer, som døde 1684; disse 100 Rdlr. med Renter er oplagt til 200 Rdlr. og Madame Lassen gav siden 200 Rdlr., af hvilke 400 Rdlr. de Fattige i begge Sogner nyder Renten, see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 151. Dette hele Sogn tilhører nu Agent von Vesten, og bestaaer af 400 Tdr. Hartkorn, tildeels god Sæde-Land, men Græsningen er maadelig, liden Skov og ingen Tørveskier. Godsets Hoved-Gaard, som ikke er opbyggt, har faaet Navn af Hvededahl, og kaldtes tilforn Grimmestrup. Annexet er Nørre Alslef.
- i) Kirken er med Taarn og to skønne Klokker. Alter-Tavlen, Prædikestolen og Tralverket for Choret er smuk Billedhugger-Arbeyde; Kirken og Byen tilhører Hvededahls Gods, men Ravensbye er Selv-Ryere. Her er en Liig-Steen over Velbyrdige Peder Falster til Kaarsellose, død 1556 og Frue Öllegaard Valkendorff, død 1575.
- j)
- k) Kirken har et smuk Alter og Pulpitur, som er malet med gudelige Inscriptioner; Sognets Beboere ere solgte til Skiørringe Gods, Justitz-Raad Stampe tilhørende. Eyendommen er sandig muldrent Jord. Ved Baarup Sø skal have staaet et Closter, hvoraf endnu findes Rudera.
- l) Torkildstrup Kirke er med Taarn og to Klokker, opbyggt meest af huggen Steen med murede Hvelvinger og malede Billeder, og formedelst dens Tilbygning ynes forud at have været et Capel. Den ligger paa en Høy, (517) omgivet med en halv Ring-Muur, er et Merke for de Søefarende, og er ikkun 11 Alen bred, men 44 Alen lang, hvorfor den og kaldes lange Maren. I samme er en indelukket Stoel til Præstens Familie, som Sogne-Præsten Christian Pontoppidan 1727 tilligemed et muret Begravelse har ladet indrette. Alter-Tavlen og Prædikestolen er smuk Billedhugger-Arbeyde, malet og forgyldt. I Alter-Gulveter er en Liig-Steen med Portraits og

Vaabner over Jep Torbensen til Torkildstrup, død 1557 og Frue Elisabeth Grubbe, see Marm. Dan. Tom. I pag. 276. Et Epitaphium over Sogne Præsten Christian Pontoppidan, son gaav Pulpitur til Kirken, at hans Grav maatte blive urørt; han var Mag. Ludvig Pontoppidans og Else Spens Søn. En Inscription over Christi Kors, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 147. Torkildstrup har været en Herre-Gaard beboet 1588 af Henning Sparre, men 1662 afbrændt og siden opbyggt til Bønder. Efter Tradition skal den Kiæmpe Torkild Vesterman have byggt samme, see Peder Syvs Viser pag. 778. Præste-Gaarden er tre gange afbrændt og sidste gang 1760. Sognet bestaaer af fem Byer, 43 Gaardmænd og 22 Huusmænd, hvoraf de fire Byer tilhører nu Schiørvinge Gods, og har en sandagtig muldblent Jord-Art. Frue Kehlet eyer den femte, nemlig Gunsemagle, hvis Jord-Art er leered, men har god Bøge-Skov. Annexet til dette Sogn er Lillebrænde.

- m) Kirken ligger høyt ved Strandkanten og har et Taarn med to Klokker fra 1666; dens Alter-Tavle er Billedhugger-Arbeyde, som er forgyldt, og Prædikestolen er fra 1671. Her er en Liig-Steen over Sogne-Præsten Christopher Matthiæ, død 1635, 476 Aar. Paa en Tavle findes optegnet hvad Kirkens Ornamente og Stole fra 1641 til 1674 i Palle Rosenkrantz, Just Friderich Papenheims, og Cornelii Lerches Tid, har kostet, hvoraf sees, at Alter-Tavlen med Maling har kostet 188 Slettedaler, og Prædikestolen 105 Slettedaler. Jord-Arten er temmelig god, og de fire Byer hører nu til Stangerup Gods, men Havense til Byefoged Scheel i (518) Stubbekiøbing. I Sognet er Schierne Søe, som har sit Tilløb fra Barup Søe i Lillebrænde Sogn.
- n) Maglebrænde Kirke har et lidet Spiir og en Klokke, omstøbt 1703 og siden 1708. Kirken er nylig repareret og indvendig istandsat, samt med Maling Inscriptioner forsynet af Eyerens Kiøbmand Henrich Toxværd i Nyekiøbing. I Sognet er 1766 oprettet en Herre Gaard, kaldet Stangerup, købt af Cammer-Raad Kehlet, men ikke opbyggt. Inscriptionen i Kirken, see Marm. Dan. Tom. I. pag. 274 og Tom. II. pag. 327. Sognet er Annex til Stubbekiøbing.
- o) Eskildstrup Kirke, derom er intet mærkværdigt at anføre.
- p) Taarnet er bygget i et med Kirken og ar to Klokker, den ene kaldet Maria, bekostet 1451, den anden 1763 da Confentz-Raad Öertz var Amtmand og Conferentz-Raad Brügmans Kirke Inspecteur. Foruden den sædvanlige Alter-Tavle er i Kirken hensat en gammel Alter-Tavle fra de Catholske Tider med mange Billeder og Laager for. Øen er fem fierding Vey lang, og en fierding Vey bred, ligger midt imellem Sielland, Falster og Møen og omtrent lidet over en fierding Vey fra det sidste Sted den ligger vel under Fyens Stift, men hører dog til Møens Amt; den gamle Bye bestaaer af 29 Gaarde foruden Huuse, og den nye Bye er indrettet for Matroser ligesom Nyeboder i Kiøbenhavn, hver Huus til to Partier og i alt 42 Huusmænd, derved er en Ophøyelse af Steen, og strax ved samme en mindre Circul af Steen, hvor fordum skal være holdet Ting. Paa Vester-Kanten imod Sielland skal have staaet et Slot, hvoraf sees Rudera, og Stedet kaldes endnu Hof-Gaarden. Landet bestaaer af 1445 Tdr. Hartkorn og 5 Tdr. Skovskyl. Skoven, som har været Vesten for Byen er (519) ødelagt, og den, som ligger Østen for, er nær ved at ruineres. Landet har got Vand, fornøden Græsning og god Pæøye-Land, som er tienlig til al slags Korn, undtagen Rug, som er kuns maadelig.

Sønder-Herred i Nyekiøbings Amt paa Falster.

Nyekiøbing Kiøbstæd er herefter beskrevet.

- 1) Aagestrup Sogn (a) Agestrup, Veyringe, Maarsbye, Hesneshuuse, Ourebye, Næsbye, Heslegaard, Garnevraagaard.
- 2) Horbeløv Sogn, (b) Horbeløv, Vreininge, Grimmelstrup, Særsløv, Taastrup, Skiøttrup, Mielsøe, Halskougaard, Bonnetsbye, Bonnetsgaard. (520)
- 3) Falkersløv Sogn, (c) Falkersløv, Truelstrup, Birket, Skiørringe Lade-Gaard. (521)
- 4) Horrebye Sogn, (d) Horrebye, Egedbye.
- 5) Carlebye Sogn, (e) Carlebye, Tunderup.
- 6) Nørre Ørsløv Sogn, (f) Nørre Ørsløv, Lidstrup.
- 7) Sønder Kirkebye Sogn, (g) Sønder Kirkebye, Eggebierg, Bierregaarde.
- 8) Sønder Alslev Sogn, (h) Sønder Alslev, Cortzelitzebye, Cortzelitzegaard. (522)
- 9) Systofte Sogn, (i) Systofte, Hullebek, Biørup.
- 10) Iderstrup Sogn, (k) Iderstrup, Søndervedbye, Sønder Ørslev, Hiellestrup, Ulsløv, Sønder Taastrup, Sildestrup, Elkenøre, Tierrebye, Kringelborggaard, Ourupgaard. (523)
- 11) Veggerløse Sogn, (l) Veggerløse, Raabierrebye, Høygerbye, Marrebek, Bruserup, Bøtøe, Haseløe, Stoubye.
- 12) Skieldbye Soogn, (m) Skieldbye, Fiskebek, Stausbye (524)
- 13) Gieddesbye Sogn, (n) Gieddesbye.
- 14) Sæmøe en Øe (o) har to Byer: Sønderbye og Nørrebye.
- 15) Føjøe en Øe (p) har tre Byer: Vesterbye, Østerbye, Vegerøebye.
- 16) 16.) Askøe er en Øe. (q)

(519)

- a) Kirken er med Taarn og to Klokker. Den har en Lyse-Krone givet af General-Lieutenantt Friderich Storm. Et Skilderie om Himmerig og Helvede, givet af Dankel, og en Tavle med Inscription: at 1745 døde i Sognet 700 Høveder af Qvæg-Sygdom, og paa Falster-Land 7000 Stk. see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 156 og 157. Paa Gavlene af Kirken er udhugget to Mands Hoveder og er oven over, og paa Choret tre Fruentimmer-Hoveder, som af bemeldte tre Mænd skal være ihjelslaget imellem Haarbeløv og denne Kirke i Taastrup Lunde.
- b) Kirken er med Taarn og tvende Klokker, den ene fra 1595 den anden fra 1732. Alter-Tavlen er Billedhugger-Arbeyde, malet paa Kridt Grund og givet af Printz CHRISTIAN V. og Prinzesse MARIE SIBYLLA, derved findes Biskop Doct. Joh. Mikelsens og Provsten Mag. Lars Pedersons Navne. Pulpituret er bekostet af Præsten Peder Aarhuus og Magister Hans Christopher Elers 1715 ved Sognemændenes Jielp. Prædikestolen er af Billedhugger-Arbeyde. Kalken er givet af Sidsel Ulfstand til Bonnet 1750. Her er en Liig-Steen over Oluf Holgersen Ulfstand til Bonnet, død 1529 og var Hovedmand til Nyekiøbing 33 Aar, see Marm. Dan. T. I. pag. 235. Baltzer Michael von Veisensten til Bonnet, død 1600 (520) En Liig-Steen over

Præsterne Peder Lauritzen Bogense, død 1619 og Hans Theophelsen Sadolin, død 1674 Præst 54 Aar. Magister Hans Christopher Elers blev Præst 1716, døde 1766 og var Præst 50 Aar. Af de Bogstaver og Characterer paa Kirke-Døren skulde man slutte at Kirken er bygt 1050. Kirken er forud kaldet St. Petri Kirke, som sees af et Sølv Signet. Til Alteret en en Sølv-Kande givet af Magister Hans C. Ehlers. Hele Sognet, undtagen det, som hører til Præste-Gaarden, er 1766 solgt til Cortzelitzegaard imod 400 Tdr. Hartkorn. Eyendommen ved disse Byer er meget forskiellig, og endeel deraf meget maadelig. Bonnitsgaard blev afbrudt 1700. See videre derom Atlas Dan. Tom. III. pag. 369. Annexet er Falkerløv.

- c) Kirken er med Taarn, og en Klokke fra 1725. Alter-Tavlen er af Billedhugger-Arbeyde, og Knæfaldet bekostet 1766. Af Sogne-Præsten Magister Hans Chr. Elers er givet en Sølv-Kande. Her er en Liig-Steen over Eskild Giøe til Skiøringgaard, død 1573 see Marm. Dan. Tom. I. pag 276. Paa Vinduerne findes Henrich Giøe, Eskild Giøe og deres Fruer Sibylla Gyldenstjerne og Berte Brahes Navne og Vaabner, som have eyet Skiøringgaard, der i forrige Seculo blev afbrudt. Kirken har Eyeren Herr Jacob Borch Sogne-Præst til Carlebye 1770 ladet dette i Stand. I Sognet ere tre Søer, nemlig: Birkets-, Huule, oh Mølle-Søe, som giver Aborre, Brasen, Gedder og Horker. Hertil hører og Skiøringgaard, som nu har fri Hoved-Gaards Taxt 101 Tdr. 7 Skpr. 3 Fk. 2 Alb. Skovskyld 4 Tdr. 4 Akp. 2 Fk. 2 Alb. Eyendommen er sandblent Jord, og god Græsning haves i fem Marker foruden af Skoven og to Græsvænger, ec. som 1766 er købt af Justitz-Raad Stampe, som har ladet Gaarden af Bindingsverk opbygge; Gaarden har eendeel Skov- og Tørve-Moser, og fælles Fiskerie i bemeldte tvende Søer, foruden Karpe- og Carusse-Damme. Dette Sogn har tilforn været et Sogn for sig selv, men i forrige Seculo blev det annecteret til Horbeløv, som nu er Hoved-Sognet. Skiøringe har 1452 tilhørt Oluf Grubendahl, og 1573 Eskild Giøe. (521)
- d) Kirken er med Taarn og en Klokke. I Byen er en grundmuret Skole, og uden for Byen en Veyr Mølle. Horrebye har 18 Gaarde og Egebye 8 Gaarde; Eyendommen er god til al slags Sæd, Græsning og Rngbond slet, men gode Tørve-Moser.
- e) Carlebye Kirke er uden Taarn med en Klokke. Byen har foruden Præste-Gaarden 14 Gaarde, som ligge paa den laveste Kant af Landet, saa at Engbonden er liden, Jorden moradsig, og i vaade Aaringer ey meget beqvem til Sæden; Tunderup har 8 Gaarde, som har kun liden Skov, da de meste hører til Cortzelitzegaard. Carlebye er ellers Hoved-Sognet og har Horrebye og Nørre Ørslev til Annexet.
- f) Kirken har et Taarn og to gode Klokker. Alter-Tavlen er af Billedhugger-Arbeyde, som skal være et Mesterstykke og overmaade vel giort for mange Aar siden; Nørre Ørslev Bye har 20 Gaarde og Lidstrup 10 Gaarde; Eyendommen er fast af samme Beskaffenhed, som den til Carlebye.
- g) Kirken er med Taarn og to Klokker. Alter-Tavlen er givet 1609 af Eiler Krukau til Bellinge, hvis Liig-Steen og findes der i Kirken, see Marm. Dan. Tom. I. pag. 275. Desforuden en Marmor Steen med Portraits over Mogens Bielke til Bellinge, med Fruer, Ellen Rotfeld, død

1581 og Frue Mette Valkendorf, see Marm. Dan. Tom. I pag. 275. Bellingegaard er for længe siden afbrudt og lagt under Cortzelitzegaard. Annexet er Sønder Alslef.

- h) Alter-Tavlen er Billedhugger-Arbeyde, forestillende et Marie Billede med Christus, som er taget af Korset. I Choret er en Marmor-Steen over (522) Peder Falster til Korseløsegaard, død 1575 og Frue Öllegaard Valkendorf, see Marm. Dan. Tom. I pag. 276. Cortzelitzegaard, tilforn kaldet Korseløse, er opbyggt 1605, og 1766 kjøbt af Printz Carl af Hessen-Cassel.
- i) Kirken er med Taarn og Spiir, og har to Klokker, paa den ene staaer: 1636 M. Michel Vestfal; paa den anden: Peder Oxe til Søstrup, Kirkens Sognemænd i Falster 1553. Alter-Tavlen er Billedhugger-Arbejde, malet og forgyldt 1642. Choret er skilt fra Kirken med et Tralverk, Knæfaldet er bekostet af Peder Hansen, Herredfoged 1701. Her er en Liig-Steen over Herredsfoged Hans Olufseen, død 1646. Soogne-Præsten Magister Friderich Brandtes Skilderie, død 1680 48 Aar, hvorunder er hans aabne Begravelse. Paa Døren til Prædikestolen staaer to Præster afskildret. Prædikestolen er af Billedhugger-Arbeyde, malet og forgyldt. Til Ourupgaard Gods er der i Sognet 24 Gaarde og 22 Huuse, de øvrige 6 Bønder og to Huuse høre til Præsten og Vicarie Gods i alt 30 Gaarde og 24 Huuse, en Veyr-Mølle, Vestenborggaards Skovfoged Huus, og Parkhuset, hvorfra Vandet ledes til Nyekiøbing, som Hans Majestæt 1766 har reserveret til Nyeliøbing, samt Kiørsel igiennem Vestenborg Enemerker, naar Renderne skal repareres. Eyendommen er sandblent, giver temmelig got Korn, og temmelig god Græsning. Dette Sogn er Annes til Nyekiøbing.
- j)
- k) Iderstrup Kirke har to Klokker. Alter-Tavlen er givet 1598 af Cammer-Junker Joachim Barnevitz, saavelsom og Stolene i Kirken, som sees af et Vers paa Alteret. Prædikestolen og Stolene i Kirken har Conferentz-Raad og Amtmand Rosenörn, samt Biskop Rasmus ladet male 1751. Oberste Johan Albrecht von Pepelo er der begravet 1705. I Sognet er en Herre-Gaard, kaldet Ourup, kjøbt af Kiøbmand Christian Hinkelday (523) i Nyekiøbing, han har bygt derpaa tre Længder Bindingsverk, Stald, Lade og Forpagter-Værelser; Gaarden har lidet Skov, og Kirken er henlagt til Nyekiøbings Hospital. Endnu er i Sognet en ufrie Gaard, kaldet Kringelborg, ni Byer, to Veyer-Møller, to eeneste Steder, i alt 84 Gaarde, 88 Huuse, og god Sædeland. Bøndernes Dragt er snart, som Amagernes: Mandfolkene bruger vide Buxer, og Qvinderne sorte Skiørter og røde Trøyer.
- l) Kirken har et Taarn, to Klokker og et Uhrverk, som viser ud til Lande-Veyen. Her er et Epitaphium over Junker Joacim Stavenov fra Rostok, som med flere druknede ved Gietsøres Rif 1620. Midt i Kirken er Capitain Otto Scheel Ritz begravet, over ham henger den Lyse Krone, som han gav til Kirken. Paa Byens Marker findes Rudera af Jerlitzegaard. Angaaende de store Grav, som Flaster Bønder 1627 opkastede, er anført i HJofm. Fund. T. VI. p. 155 og samme steds p. 213, hvad som til Præsten er henlagt. Bøttøe er to Mile lang en fierding Vey bred, har 8 Gaardmænd af Hollandsk Extraction, som to gange om Ugen bringer Smør og Melk til Nyekiøbing. Paa denne Øe voxer god reen Rug. See meere Atlas Dan. Tom. III. pag 373.

- m) Kirken har et Taarn og to Klokker. Alter-Tavlen er givet af Jens Rask. Borger i Nyested, siden malet 1698. Prædikestolen, Pulpitur og Stolene ere malede og stafferede. I Sognet ere 41 Bønder-Gaarde, 39 Huuse og en grundmuret Skole. Dertil hører og den nye anlagte Herre-Gaard Giedser, tilforn kaldet Stauerbye, som er købt af Geheime-Raad Grev Gustav Holck, og har frie Hovedgaards Taxt 68 Tdr. 6 Sk. 1 Fk. 1 Alb. Skovskyld 1 Fk. Contribuerende Hartkorn. Paa Gaarden er opført tre grundmurede Huuse til Lade og Stald, og et af Bindingsverk til Værelser; (524) Ellers har Sognet 254 Tdr. 6 Skpr. 1 Fk. 1 Alb. Hartkorn, men noget mere i Weggersløse Sogn. Annexet er Gieddesbye.
- n) Gieddesbye Kirke har et lidet Spiir, hvori henger to Klokker. Paa Alter-Tavlen er malet Christi Korsfæstelse og nogle Bibelske Sprog, derved staaer Absolon Urnes og Birgitte Ruds Navne og Vaabner 1575. See Marm. Dan. Tom. I. pag. 275. Et Epitaphium over Bodilskion, som dde 1475 see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 156. Sognet bestaaer af 29 Gaarde i én Bye.
- o) Fæmøe Kirke er med Taarn, og Klokken fra 1699. Bønderne skal af førstningen selv have bekostet Kirken, og imodtaget Konge- og Kirke-Tienden, men da de lod Kirken forfalde, og ey lod deres Privilegier confirmere, mistede de samme, og nu hører den til Nyekiøbings Skole og Hospital. Sognet har tilforn været annecteret til Fæjõe indtil 1537 da den fik sin egen Præst. Landet bestaaer af 217 Tdr. Hartkorn og har to Byer, nemlig: Sønder og Nørrebye.
- p) Fæjõe Kirke er ed Taarn, og Øen bestaaer af to Byer. Veyerøe hører og til dette Sogn.
- q) Askøe Kirke er med Taarn; den har en Alter-Tavle fra de Catholske Tider, som har været stærk forgyldt. Landet har 13 Gaarde og nogle Huuse, og er meget frugtbar paa Korn. (525)

Nyekiøbing Kiøbstæd paa Falster.

Slottet. Nyekiøbing Kiøbstæde er saavelsom dens Navn og Alder i Atlas Daniae beskrevet; ligeledes og Slottes Begyndelse, og hvem derpaa har resideret, samt i havd Stand det befandtes, indtil det ved Auction (525) 1766 blev bortsolgt, da de, som købte Ourupgaard, Vennerslund, Nøbølle og Gietzer Gaard, købte tillige Slottet, nedbrød samme, og af Materialierne opbygte bemeldte fire Herre-Gaarde, saa at Slottet og Slots-Pladsen nu er en Steenhøb; den store Slots-Hauge, som ligeledes blev solgt, er nu gjort til Korn-Land, dog staaer endnu den yderste Slots-Gaards Bygning, som Eyeren leyer bort til hvem, der vil boe paa samme.

Amts-Gaarden, som er uden for Byens Jurisdiction, købte Amtmanden Geheime-Raad Örtz, og beboer den slev.

Herre-Gaard. Gartnerens Gaard, hvortil er en stor Hauge, købte Hr. Agent von Westen og boer derpaa; han købte tillige Nørre Lade-Gaard, som ligger kuns en halvfierdings Vey uden for Nyekiøbing, og kaldes nu Westenborg.

Porte. Omendskiønt Slottet nu saaledes er nedbrudt, ligger dog Byen meget fornøylelig, og har Slots-Søen og Skoven paa den Østre og Søndre, men Stranden og Laaland paa den Vestre Side.

Byen har tre Porte, nemlig: Slots-Porten paa den Nordre, Øster-Porten paa den Østre, og Frise-Gades Porten paa den Søndre Side.

Gaderne. Byens fire Hoved-Gader ere: Slotsgaden, Langgaden, Frisegaden og Østergaden med Torvet midt i Byen, hvorpaa staaer Byens Vagt- og Spøyte-Huus med Brand-Redskaber; ved Byens Kirke ere nogle smaa Stræder, som kaldes gammel Kirkegaard, desforuden store og lille Kirkestræde, Nyegade, Humlestræde, Closterstræde, Trollestræde, Vadstebro og Færgestræde, af hvilke de tre sidste løbe ned til Stranden, hvor der ere to Broer, den ene kaldes Vadstebro, hvor Skibene kan lægge til at losse og lade, sammesteds er et Skibsverf, hvor forhen nogle Skibe ere bygte; den anden er **Færge** Færge-Broen, hvor Skibene ligeledes kan losse og lade, og Færgerne lægge til, som (526) gaar imellem Nyekiøbing og Sundbye Færge-Gaarde i Laaland. Til Byen er tre Veyr-Møller og én Vand-Mølle.

Gaarde og Huuse. Byens private Gaarde og Huuse er 205, assecureret i Brand-Cassen for 85705 Rdlr.

Indvaanere. Dens Indvaanere bestaae af 1 Sogne-Præst, 1 Capellan, 1 Klokke, 1 Organist, 1 Rector, 3 Hørere, i Regnemester, 1 Byefoged, 1 Byeskriver, 1 Tolder, 1 Veyer og Maaler, 13 Kiøbmænd, 4 Indenbyes Skippere, 76 Haandverkere af alle Slags, hvoraf Skoemagere, Handskemagere, Vævere og Skrædere udgiøre det største Tal, 3 Vertshuusmænd, 1 privilegeret Farver og 12 Dagleyere, i alt 120 Borgere, og Indvaanernes Tal over 12 Aar 670 Perosner.

Endnu boer i Byens Enroulerings-Capitainen ved Søe-Etaten, 1 Mønster-Skriver, 1 Apotheker og 1 Chirugus.

Skibe og Handel. Til Byen ere 8 Skibe fra 7 til 19 Commerce-Læster drægtige; Handelen er meest med Korn-Vahre, Hvede, Rug, Byg, Erter, fede Vahre, som sendes til Kiøbenhavn og Norge imod grove Vahre, nemlig: Tømmer og Jern, som sælges til Borhgere og Bønder.

Iblant de fleste Borgere og Haandverkere er stor Fattigdom, siden Slottes Betientere, undtagen Amtmanden og Birje-Dommeren ere bortfløttede, mange Gaarde og Huuse staae derfor og ledige.

Kirken. Kirken har været en Munke-Closter Kirke, men da Fienden afbrændte Byens Kirke, er denne dertil indviet. Taarnet staaer paa den Nordre Side, er nogle Alen høyere opført end Kirken og har et Spiir tækket med Kobber. I Taarnet ere tre Klokker, den ene fra 1634 givet i Printz CHRISTIAN V. Tid, paa den mellemste Klokke er en Inscription, som viser de Tidens Vankundighed: Ilis erancies per medium illorum ibar – ora pro nobbis: Virgo Maria! Amen. Inscriptionen paa den mindste kan ey læses. Endnu er en (527) Klokke, hvormed ringes til Tings, og hvorpaa er denne Inscription: Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, amen. Endnu et Seyerverk givet af Raaadmand Lars Poulsen Vendelboe 1715. I Choret er en Alter-Tavle af konstig Billedhugger-Arbeyde givet 1618 af FRIDERICH II Dronning SOPHIA. En Sølv-Plade, indfattet i Træ med to Faner over Oberste Putkammer, som blev skudt i en Action paa Langeland den 9 Febr. 1659. Et Skab i Muren med et lidet Bibliotheqve. Et Skab til Kirkens Documenter. Den

Meklenborgske Stam-Tavle. Choret er skilt fra Kirken ved et sort Gitterverk af Billedhugger-Arbeyde, givet 1640 af Borgemester Jacob Christensen. En Træ-Tavle over Johannes Obenberg, Dronning SOPHIES Secreterer og Rentemester, død 1632. Et dito over Cammer-Jomfrue Anne Birgitte von Könitz, som tiende Dronningen 26 Aar, og døde 1654. Et dito af Kobber over Staldmester Diderich Ruderigo de Pieta fra Spanien, havde tient her, som Ritmester og Major i 26 Aar og døde 1686, 48 Aar, og Frue Christina Elisabeth Brandt, død 1650, 23 Aar. Et dito over Rudolph von Bounavin. Et dito over Oberst-Lieutenant von Regnspurg, død 1661 67 Aar, og Frue Sibylla von Ottrvisch. Oven over er Christus paa Korset i meget smukt Arbeyde. Et dito Epitaphium af Træ over Byefoged og Tolder Niels Rasmussen, død 1645, 47 Aar. Et dito med Skilderier over Albert Albertsen Ritz, fød i Schotland, og død 1621. Daaben er af støbt Messing med ziirlig forgyldt Billedhugger-Arbeyde ziret, samt dobbelte Døre og Dekkel, med endeel Skilderier og Portrait; ved samme er et Epitaphium over Dronningens Liv-Medicus og Canonicus i Viborg Doct. Anders Schyt, død 1631; paa den anden Side Viinskienker Knud Bentzensm som havde Doct. Schyttes Datter, og har ladet dette Epitaphium, Daab og Tralverk bekoste, (428) og har derunder deres Hvile-Sted. Orgelverket er fløttet ned i Enden af Kirken 1759. I Kirken er fem Lyse-Kroner: én givet af Albert Albertsen Ritze 1625, én af Hans Fischer fra Lybek 1660, to uden Inscription, og den femte af Asmus Bliskov, som var givet 1716, men først opsat 1740.

I Linie med Kirken er Hospitalet, Raadstuen og den Latinske Skole.

Raadstuen. Raadstuen og Byetinget holdes oven over den Latinske Skole. Paa Raadstuen er opsat et Skilderie over Sogne-Præsten Jess Jessen med Kone og fire Børn, hvorom er en prædtig Ramme, givet 1768 af hans Sønne-Søn Justitz-Raad og Told-Inspecteur Lorentz Jessen i Kiøbenhavn; bemeldte Hr. Jessen afvægede ved sin Veltalenhed, at Kong CARL GUSTAV ey lod afbrænde Byen. Byetinget holdes om Mandagen, men Byen har ingen Ober-Ret.

Latinsk Skole. Neden under er den Latinske Skole, hvad til samme er henlagt er anført i Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 157 til 186 og 211.

Hospital. Hospitalet er for faa Aar siden tilbygget, saa at deri kan indtages 40 Lemmer, naar Capitalens Renter dertil voxer, endnu er der ikkun 32 Lemmer. See Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 186 til 200.

Af de Portuaners Donation paa 600 Rdlr. nyder sex Enker Renten, og af det Seidelinske paa 800 Rdlr. nyder aatte Tenten, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 201 203 og 206.

Paa Kirke-Gaarden er et grundmuret Huus for fire fattige Enker.

Dansk Skole. I Byen er to Danske Skoler, som Indbyggerne selv underholde; og endnu er her et Magazin-Huus til Kongens Skatte-Korn.

Byes Jorder. Byen har tre Marker, nemlig Søe-, Strand- og Linds-kous-Marker deelt u Skillings Jorder, saaledes at en Atten-Skillings Jord er beregnet til en Tønde Sæde-Land af Vaar-og Vinter-Sæd, og ere i alt 144 Lodder. (529)

Spring-Vand. Om den herlige Indretning med Spring-Vandet til Byen, som Hans Majestæt for samme har reserveret, er anført ved Lystofte Sogn.

Consumption. Byens Consumption er for nærværende Tid 2360 Rdlr. aarlig.

Fabriqver. Agent von Vesten har alene Privilegium at anlegge en Amdams og Stivelse-Fabriqve ved den ham der tilhørende Vand-Mølle, ellers er der ingen Fabriqve, da dog Byen synes dertil beleylig.

Stubbekiøbing Kiøbstæd paa Falster.

Stubbekiøbing er en liden Kiøbstæd to Mile fra Nyekiøbing imod Nordvest, strax inden for Grønsund.

Byen hat været større fordum. At Byen har været meget større fordum, end den nu er, viser de mange øde Bygge-Pladser, ligesom og at Byejn fordum skal have havt stor Fiskerie, men i den Svenske Krig blev Indbyggerne til største deels øde, og Fiskeriet har Aar efter andet aftaget. I en Mark, kaldet de 16 Jorders Mølle-Mark, haver staaet et Slot ved et Sted, kaldet Pærehaven. Skibene har der lossere og ladet, men nu er det tilgroet af Mose-Eng og ferske Søer indtil Tvedegaard og Søe, som udgiøre en Strækning over en halv Miil. Byen skal fordum have været saa aanseelig, at der 1503 var to Borgemestere og tre Raadmænd. Paa den Tid har den og havt anseelig Handel paa Engeland, Skotland og Holland; i nogle Manuscripter staaer, at der har været 700 Borgere, men andre melder ikkun 500 Borgere, men saa meget er vist, at Byen i Krigens Tid er bleven ruineret.

Nuværende Tilstand. Byen ligger ved Stranden omtrent eh halv Miil fra Indløbet af Øster-Søen, hvor Passagen for de Seylende er imellem Møen og Bogø paa den ene og Falster paa denn anden Sude, følgelig er Byen beqvem til Handel, men mangler Skibs-Broe og Havn, hvorover Handelen meget aftager. Havnen er tilstoppet, men kunde (530) ved en Mudder-Pram, som Indbyggerne vel ikke har Formue til at bekoste, men om de fik Hielp dertil, kunde endog Kongelige Fregater af elleve Fod finde Beskirmelse i Krigs-Tider.

Navn. Byen har Navn af Stubb og Skov, som den fordum har været omgivet med, men er nu til Jordbrug oprødder, der er den allerældste i Landet, og har været til, førend Nyekiøbing, og var Kong WALDEMAR I. den, som først gav Byen Privilegier.

Gader og Huse. Den har nu alene fire Gader nemlig: Vester-, Øster-, Grønne- og Sønder- eller Mølle-Gade; desforuden nogle Straæder, nemlig: Dyrbroe-, Findsgaard-, og Bragge-Strædet. Gaarde og Huuse er i alt 120, og alle ere Bindingsverk, undtagen Controleur Hans Bergs, som 1768 af Grund-Muur er opbyggt. Midt i Byen er et lidet Torv.

Ting-Huus. Ting-Huset, hvor Tinget holdes om Tiirsdagen, er ikkun et lidet uanseeligt Huus.

Kirken. Kirken har et høyt Taarn og er en gammel vidtløftig Bygning; Choret er hvelvet, saavel som og de tvende Capeller, hvoraf det ene kaldes St. Annes, og hvorefter Kirken har Navn. Alter-Tavlen og Prædikestolen er af konstig Arbejde; her er et lidet Orgelverk, tre Lyse-Krones, to Skibe, og sex Epitaphier over Geistlige og Borgere. See Inscript. I Marm. Dan. T. I. p. 274. Hvad til Skolen, Kirken og de Fattige er givet, see Hofm. Fund. Tom. VI. pag. 149.

Dansk Skole. Ved den Latiske Skoles Nedleggelse er i steden for den oprettet en Dansk Skole, som Chor-Degnen besørger.

Kilder. Kilde-Væld findes ved Graven og Strandbredden, men den beste kaldet, Børges Kilde, er en fierding Vey fra Byen ved Carlsfelts Gods. (531)

Havnen. Havnen har fordum været ved Kongens Næs, og i Krigstider til stor Nytte for Kongens Skibe og Fregater; derved har været det foranførte Slot med to Bateriaer, men nu er Havnen tilstoppet; i sidste Krig kunde Convojerne i Mangel af denne Havn ikke løbe ud med Sydlige og Syd-Ost Vinde, hvorudover mange Danske og Hollsteenske Fartøyer med Korn og fede Vahre af de Svenske blev optaget.

Skibe. Byen har fem Skibe, nemlig: En Galliot og fire smaa Jagter. Havnen er, som forhen meldt, slet, og om Vinteren usikker, Vahrene maa derfor føres frem og tolbage med Baade og Pramme, Færge holdes her ikke, men man kan ofte med Baade oversettes til Grønsund Færgested på Møen, en halv Miil defra.

Møller. Der er en Vand-Mølle, som bruges om Vinteren, og en Veyr-Mølle strax ved paa Landet.

Fiskerie. I de ældre Tider har der været got Fiskerie, men nu ikke, og i de nyere Tider Tobaks-Plantning, **som og er nedlagt.**

Market. Market holdes her i Junii Maaned, men af liden Betydning.

Mark-Jorder. Til Byen ere tvende Marker, nemlig: Nye-Mark og Skov-Mark, forudem endeel Vænger; de to Marker bestaaer af 1500 Skillings-Jorder, ere solgte til General-Krigs-Commissarius Clausen, og derpaa bygget en Herre-Gaard, kaldet Carlsfelt; af Jorden faaer Kirken 18½ Td. Rug fra Amt-Stuen for Tiende; disse Jorder havde Indvaanerne tilforn frpragtet.

Handelen. Byens Handel er ganske aftaget, deels fordi Kornet opkøbes saa dyrt til det Kongelige Magazin, at Kiøbmændene er kan kiøbe; deels fordi Dragørerne paa Landet opkøbe og bortføre Vahrene med deres Fartøyer, deels og fordi de omløbende Bissekræmmere og Jøder sælger overalt, og derved betager de Handlende Næringen. En Teglblænder (532) og Pottemager kunde der got ernære sig, samt én, som vilde anlegge en grov Klæde-Fabriqve.

Herre-Gaarde i Falster.

Paa den Kongel. Auction 1766 ere følgende Herre-Gaarde indrettede og vd Auction solgte, hvorom forhen ved Sognene er anført, nemlig:

- 1) Carlsfelt ved Kiøbstæden Stubbekiøbing, købt af Printz Carl af Hessen, og nu af General-Krigs-Commissarius Clausen opbyggt.
- 2) Corselitzegaard, tilforn af samme Navn, i Sønder-Alslev Sogn, hvor Printz Carl af Hessen har ladet opbygge Lade-Gaarden.
- 3) Egense i Vaaelse Sogn, tilhører Agent Hinkeldey, men er ikke opbyggt.
- 4) Giedser, tilforn Stauerbye, i Skielbye Sogn, tilhører Geheime-Raad Gustav Greve af Holch, og er opbyggt.
- 5) Hvededahl, tilforn Grimmelstrup, i Nørre Vedbye Sogn, tilhører Agent von Vesten, men er ikke bygt.
- 6) Ourupgaard i Iderstrup Sogn, tilhører Agent Hinkeldey og er opbyggt.
- 7) Skiøringgaard, tilforn Skiøring Lade-Gaard, i Falkersløv Sogn, tilhører Justitz-Raad Stampe og er opbyggt.
- 8) Stangerup i Maglebrænde Sogn, tilhører Cammer-Raad Kheler, men er ikke opbyggt.
- 9) Vennerslund i Stadager Sogn, tilforn kaldet Stadager, tilhører Peder Thestrup og er opbyggt.
- 10) Vestenborg, tilforn Nørre Lade-Gaard, ved Kiøbstæden Nyekiøbing, tilhører Agent von Vesten, og var for ham, som Lade-Gaard, opbyggt.